

0.9.

CO JEST NÁRODNOST?

STUDIE

J. U. Dra. LADISLAVA DVOŘÁKA,

KANDIDÁTA ADVOKACIE.

Milovanému učitelu

sloubnému panu



JUDr. Frant. Storch

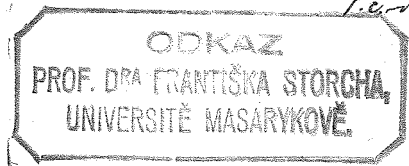
ředitelstvu práv. fakult.

abd. a št.

v hluboké úctě

20. 7. 93.

štipendy



V PRAZE.

BURSÍKA KOHOUT,

knihkupci c. k. české university a akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

1893.

I.

Ú v o d.

Jest zajímavým zjevem, že v době, která má tak svérázný ráz národnostní, jako doba naše, pojem národnosti jest dosud sporný.

Slova „národnost“, „idea národnostní“, „práva národnosti“ všude se ozývají, ale skoro každý jinak jim rozumí. Jinou představu o národnosti mají Francouzové, Maďaři, jinou Němci, jinou my, a také v literuře téhož národa objevují se četné různosti mínění v téže příčině.

Nemáme jednotného druhového pojmu národnostního, který by všeobecně byl uznáván.

Dlužno však také hned doložiti, že stává málo otázek, jež spletitostí svou předčí otázku národnostní a tím lze aspoň částečně vysvětliti onen chaos nejrozdílnějších mínění.

Ještě jiná jest toho příčina. Konkretní otázky národnostní, jak v jednotlivých státech se jeví, souvisejí pravidelně těsně s aktuálními otázkami politickými. A tu jest pochopitelno, že jednotlivci, politické strany i celý národ dle politického přesvědčení svého a dle toho, jaký význam přikládají mnohému často nepodstatnému znaku národnostnímu, formulují také pojem její, takže národnost nedefinuje se tu dle vlastní podstaty věci, ale dle cílů politických a tužeb národa, dle hesel stran. Představa pak, jak v tom kterém jednotlivém případě byla utvorena, generalisuje se na všechny zjevy národnostní vůbec a takovým způsobem vznikají druhové pojmy národnostní, jak pohříchu i ve mnohých dílech vědeckých se jeví.

Jen tak lze vysvětliti, proč — ať příklad uvedu — *Renan* (Qu'est-ce qu'une nation, Paris 1882) konstruoval po r. 1870 zvláštní pojem národnosti. Chtěje ukázati, že obyvatelstvo Elsas a Lotrynska národností jest a zůstane francouzským — jakkoli, jak známo, mluví dosud část obyvatelstva jen německy — tvrdí, že národnost nezáleží v jazyku, ale že základem její, nehledě ku řeči, jest morální vědomí, jež určitému politickému celku jest společno a že vůle v člověku větší má moc a právo

než řeč.*) takže vůle obyvatelstva rozhoduje o jeho příslušnosti k národu. Ne řeč, ale upomínky na slávu národa v minulosti, tužba žítí v přítomnosti pospolu a vědomí společné budoucnosti tvoří dle Renana národ. Národ jest velkou společností lidí zdravého ducha a teplého srdce. Národ jest duší, jak praví.***) Existence jeho je každodenním plebscitem.

Francouzové mají vůbec svůj vlastní pojem národnosti. Nemohouce v hrdosti národní pochopití, že by státní občan francouzský mohl náležeti jiné národnosti než francouzské, stotožňují národnost se státní příslušností. Mluvíce o nationalité, myslí na státní příslušnost! Jim je Bask, Bretoněc, třeba francouzsky ani nerozuměl a řeči i mravy od nich se lišil, právě tak dobrým Francouzem jako ryzí Pařížan.

Dle vzoru jejich konstruovali i Maďari pojem t. zv. politické národnosti. Všichni příslušníci státu uherského jsou dle nich, nehledě k různosti řeči, členy jediného národa: uherského. Vedle toho uznávají sice ještě jiné národnosti — slováckou, srbskou, rumunskou atd. — ale tyto národnosti jsou jim jen etnickými zvláštnostmi, pojmově podřazenými oné jediné, veliké národnosti politické. Stotožňujíce národnost s nadšením státoobčanským jako Francouzové, zapominají Maďari, že daleko ještě nepřivedli to u příslušníků svého státu k tak hrdému a silně vyvinutému vědomí státní příslušnosti, jež i různosti národností umlčuje, jako Francii po tisícileté kulturní práci se podařilo, a že tento francouzský vzor je u nich při číselné převaze druhých národností nedohledným, snad nikdy neuskutečnitelným ideálem.

Naproti tomuto pojmu politické národnosti — jenž i v novější literatuře německé se šíří — vrcholí starší literatura německá a státoobčanská menších národů, státy samostatné netvořících, ovšem také náš český názor, v uznání národa jako přirozeného celku, který nehledě ku státnímu společenství pojí společná řeč a společný původ či rod kmenový.

Který z názorů těchto jest správný? Který z uvedených momentů jest znakem národnosti podstatným? To rozluštíme se během tohoto pojednání.

Pochybené představy národnosti, jak výše již pověděno, namnoze v tom základ mají, že národnost stotožňuje se se zjevem zcela jinorodými a že forma individuální generalisuje se v pojem druhový. A toho právě dlužno se vyvarovati. Nutno jest pojem národnosti abstrahovati ze všech jednotlivých zjevů její, dlužno přesně odlišiti vnější formu od obsahu a podstaty tak, abychom nezůstali vězeti jen na povrchu. Jinak vydali bychom se v nebezpečnoství, že smísíme znak vlastní zjevu ojedinelému s příznaky, jež společny jsou všem formám, v nichž národnost se jeví.

*) Srv. *Masarykův* článek v *Histor. sborníku* 1883 str. 36.—42. a *Kremer: Die Nationalitätsidee und der Staat* str. 93.

***) L'homme n'est esclave ni de sa race, ni de sa langue, ni de sa religion, ni du cours des fleuves, ni de la direction des chaînes des montagnes. Une grande agrégation d'hommes, saine d'esprit et chaude de coeur, crée une conscience morale qui s'appelle une nation. Dále praví: Une nation est une âme, un principe spirituel.

Klademe-li váhu na pojem národnosti, nevede nás jenom čistý zájem theoretický. Jest zajisté správné stanovení jeho důležité i pro praxi, především právní, neboť dnes, kdy četná zákonodárství učinila poměry národnosti především pak ochranu národností předmětem právního upravení, kdy však žádný zákon neuvádí, co vlastně národností rozuměti sluší, lze jen tím způsobem stanovití, jak daleko sáhá zejména její právní ochrana a jen tak možno také rozřešiti i jiné zajímavé otázky na poli národnostním — zhusta i v praxi rakouské — se vyskytující.

V úvaze této dlužno hlouběji zajítí než by na první pohled se zdálo. Zasadíť naše otázka i v obor jiných věd než vědy státoprávní a proto jest nutno přihlídnouti i k dílům anthropologickým, ethnografickým, sociologickým i historickým.

Proto také věnována jest prvá část úvahy stanovení pojmu národnostního a otázkám s tím souvisejícím, načež ve druhém oddílu hodláme později pojednati o národnosti a právní její ochraně na základě práva pozitivního.*)

*) Spisy, kterých v pojednání dotčeno, jsou: *Ahrens: Organische Staatslehre*, Wien 1850. *Bluntschli: Allgemeines Staatsrecht*, 3. Aufl. 1863, München. *Týž: Lehre vom modernen Staat*, Stuttgart, I. Theil. *Allgemeine Staatslehre*, 1875, II. Theil. *Allgemeines Staatsrecht*, 1876. III. Theil. *Politik als Wissenschaft*, 1876. *Böckh: Zeitschrift für Völker-Psychologie und Sprachwissenschaft*, Bd. IV., str. 261. a násl. *Čelakovský: Řeč dne 3. května 1831 v poslanecké sněmovně prosloušená* (dle stenogr. protokolů, též zvláštní otisk). *Eötvös: Der Einfluss der herrschenden Ideen des 19. Jahrhunderts auf den Staat*, Wien 1851. *Týž: Die Nationalitätenfrage*, Pest 1865. *Ficker: Mémoires de la Commission permanente du Congrès international de Statistique St. Petersbourg* 1878, str. 203. a násl. *Fichte: Reden an die deutsche Nation*, Leipzig (Reclam). *Fischhof: Die Sprachenrechte in den Staaten gemischter Nationalität*, Wien 1885. *Gareis: Allgemeines Staatsrecht*, Marquardsen, Freiburg 1883. *Die neue Gesetzgebung Oesterreichs erläutert aus den Reichsrathsverhandlungen*, Wien 1868. *Glatter: Gedanken über die Kriterien der Nationalität*, Pest 1874. *Gumpłowicz: Philosophisches Staatsrecht*, Wien 1877. *Týž: Das Recht der Nationalitäten und Sprachen in Oesterreich-Ungarn*, Innsbruck 1879. *Týž: Das österreichische Staatsrecht*, Wien 1891. *Keleti: Qu'est ce que la Nationalité?* Pesth 1874. *Týž: Zur Frage der Volkszählung im J. 1880* (Stat. Mittheilungen 1879, S. 297 a násl.). *Kremer: Die Nationalitätsidee und der Staat*, Wien 1845. *Leuthold: Das Staatsrecht des Königreiches Sachsen*, Marquardsen, Freiburg. *Mancini: Diritto internazionale*, Napoli 1873. *Masaryk: Člověk a příroda*, Květy 1890. *Týž: Ernest Renan o národnosti*, Sborník historický 1883. *Mattus: Historické právo a národnost*, Ml. Boleslav 1867. *Mohl: Staatsrecht, Völkerrecht und Politik*, Tübingen 1862, Bd. II. str. 333. a násl. *Morgenstern: Mensch, Volksleben und Staat*, Leipzig 1855. *Neumann: Volk und Nation*, Leipzig 1848. *Ortli: Das Staatsrecht der schweizerischen Eidgenossenschaft*, Marquardsen, Freiburg 1885. *Peschel: Völkerkunde*, Leipzig. *Pražák: Přednášky o právu veřejném* (litogr.). *Razet: Anthropologie*, Leipzig, 2. Bde. *Renan: Qu'est-ce qu'une nation*, Paris 1882. *Týž: Le Judaïsme comme race et comme religion*, 1843. *Sax: Die Nationalitätenfrage in Oesterreich*, Wien 1881. *Schaeffle: Bau und Leben des sozialen Körpers*, Tübingen 1875, I.—III. Bd. *Starzyński: Uwagi o prawnej stronie rovnopravnienia narodowości v Austriji*, Lwów 1883. *Solc: Národnost a její význam v životě veřejném*, Praha 1881. *Ulbrich: Das Staatsrecht der österr.-ung. Monarchie*, Marquardsen, 1884, str. 57. a násl. *Týž: Lehrbuch des österr. Staatsrechts*, 1888, str. 110. a násl. *Vašatý: Die gesetzliche Gleichheit der böhmischen*

Vývoj národa. Činitelé vedoucí k jeho vytvoření.

Jedním ze základních principů lidské společnosti a podmínek její rozvoje jest pud společenský, snaha associační, pojící jednotlivce v silnější a mocnější celky, v nichž nachází útulku a kde intenzivněji než ve svém osamocení může k platnosti přivést své síly a schopnosti.

Proto teprve založením rodiny položen základní kámen vývoje lidstva. Před tím jest tu divoké, zvířecí spoluzítí bez vyššího mravního cíle, bez hlubší lásky, spojení osob různého pohlaví, jak vášně je svedla, a zase rozehod jejich, jak nahodilé okolnosti jej přivodily. Rodinou učiněn počátek příští organizace lidstva, ale nic více než počátek. Ovšem rozšiřují se jednotlivé rodiny ve svazky širší, ať jsou to již hordy lovecké, kočovnické nebo kmeny*) a rody pastýřské, rybářské a v první periodě trvalého osazení i kmeny orbou se živící — a rovněž s pravdou jest, že vnitřní svazky těchto celků utužují se sňatky endogamickými**) členů jejich. Ale svazek ten nebyl nijak pevný.

Poprvé nesluší zapominati, že uzavíráním sňatků nebylo uvnitř kmene utvořeno spojení jednotlivých, vždy byly spojeny a spřízněny jen určité vrstvy kmenu, jak právě mezi nimi byly sňatky obvyklými a podruhé — co bylo pro historii nejdůležitější — styky a svazky vnější mezi různými kmeny byly až příliš nepatrné a volné.

A co mělo také ony prvotní útvary společenské v kohaerenci udržeti? Vždyť veškerá příroda nutila je k separatismu a k odlučování od původního středu rodiny nebo kmenů. Obmezený okršlek původních sídel nedostačoval již záhy ku výživě množícího se potomstva kmenů loveckých a rybářských, orba nejprimitivnějším způsobem provozovaná vyčerpala brzy síly přírodní v osazeném okršku. Nebylo nic přirozenějšího, než že přírostky obyvatelstva vyhledaly si nová loviště a nové pastviny a okresy, kde sdružily se kolem svého náčelníka, jenž o ochranu jich pečoval,

und der deutschen Sprache in Ländern der Krone Böhmens, Prag 1886. *Waits: Anthropologie der Naturvölker*, I. Bd., Leipzig. — Ostatní spisy jsou citovány na příslušných místech.

*) Kmen jeví se tu jako souhrn rodin znenáhla z jedné rodiny se vytvořivší. (Mohr.)

**) Endogamickým sňatkem rozumí se sňatek se ženou téhož kmene. Opak značí sňatky exogamické. Zdá se, že sňatky endogamické předcházely vždy exogamním. (Srv. *Schaeffle: Bau und Leben des sozialen Körpers*, III. Band, S. 84.) Podobný zjev pozorovati můžeme i v dnešní době. V našich vesnicích najde se vždy mnoho osob spřízněných. Jest zvykem, že ženich nejde pro nevěstu daleko, někdy ani za humna obce a tím mezi „sousedy“ staré svazky se utužují a nové množí. Jsou-li dnes vzácnými případy, že se vdá do vesnice nevěsta z jiného kraje nebo dokonce z jiné země, byly ještě řídkými exogamické sňatky v oněch patriarchálních a praehistorických dobách.

netvoříce z daleka ještě pevný útvar s vyvinutými právními řády. *) Tak odcizovaly se vždy větší měrou středu, z něhož vyšly, takže přirozeným vývojem separatismu zanikla i jednota řeči až na společné kmeny a kořeny slov. Vždyť nebylo živějších styků mezi těmito vždy pevněji se uzavíracími celky — směnné hospodářství mezi nimi ještě vyvinuto nebylo a utkal-li se jeden kmen s druhým, byly to spíše styky bojovné než přátelské, jež mezeru mezi nimi utvořenou více ještě rozšířily. Ještě Germané času Tacitova jsou shlukem kmenů, které nemají vědomí společného původu.

Znenáhla však vyvíjí se u těchto kmenů process směrem opačným, process reintegrační, který z větší části za následek má spojení roztržštěných zlomků. Rozmnožením obyvatelstva přiblížily se hranice separovaných kmenů, styky jejich stávaly se častějšími, sňatky exogamní pomáhaly znenáhla splétat pouta mezi útvary prve přísně uzavřenými, a co nejvíce prospělo k utužení tvořící se taktó jednoty, bylo vědomí společných zájmů, jež nutně v nich se vyvinulo, když hrozil jim společný nepřítel nebo kynula naděje na vítězný výsledek společného výboje. Kmeny dosud se různící spojují se ve vyšší organizaci, náčelníci jich podřizují se vládě společného vůdce — krále.

Čím trvalejší a čím intenzivnější byla působnost těchto společných interestů, tím účinněji jevila se jednota. Bylo-li vědomí společného nebezpečení dosti silným, aby i v míru udrželo pohromadě vytvořenou organizaci, napomáhaly-li geografické poměry upřísti užší svazky mezi kmenovými celky v nich obývacími, nebo byla-li ruka náčelníka, který dovedl si získat dominujícího postavení, dosti silnou, aby potlačila snahy separatistické, pak zajisté stálým stykem stíraly se znenáhla aspoň nejostřejší hroty kmenových zvláštností, společné řady právní, jednotné náboženství, mravy a zvyky krok za krokem se šířily, a také rozdílná podřečí vzájemně se přizpůsobovala a spolu splyvala.

Takovým nenáhlým a zdoluhavým konformačním postupem zapouštěla vždy hlouběji kořeny jednota obepínající tento souhrn kmenů, jež splyvaly nyní v širší útvar, v národ.

Tato reintegrace spřízněných kmenů v lano historicky se vyvíjivšího národa vyžadovala ovšem ku zřetelnější své formaci vývoje staletého a tisíciletého, nevyvíjela se také u všech kmenů postupem stejným ani současným a nebyla povždy definitivní konečnou formou, již vytvořil vývojový process lidstva.**) Historie namnoze ukazuje, že

*) Lorsque les premiers hordes s'assemblèrent au bord des forêts pour fonder la société, ils ne dirent point: organisons nos droits et nos devoirs. On se tint un tout autre langage: constituons au milieu de nous une autorité qui nous surveille et nous gouverne. (*Proudhon: Les confessions d'un Révolutionnaire.*)

**) Postup spojení kmenů v národ zejména jest tak patrným u Židů, kde původní rozdělení ve kmeny, jež měly své náčelníky, bylo zjevno i v pozdějším rozdělení království na dvě části, z nichž jedna deset, druhá dva kmeny zavržala. Teprv v babylonském zajetí setřen rozdíl kmenový. Ostatně i Čína, nyní tak pevně uzavřená, povstala z původních 100 rodin. (*Kremer*)

mnohé kmeny geografickými činiteli i momenty dějinnými oddáleny byly od centralisačního vývoje, který dál se se sourodými jich kmeny, a že i v dalším životě svém samostatnost a svéráznost svou si dovedly uchovati.*) Někdy zdá se konečně, že zase onen rozkladný, dělivý princip, jaký charakterisuje první dobu člověčenstva, nabývá vlády: tak ještě v pozdním středověku tříští se jednota národní v Německu separativistickou politikou knížat ve skupiny kmenové. Nicméně lze tvrditi, že jako Německo vrátilo se opět k formě jednotné, tak že vůbec i associační princip pravidlem označiti lze za vůdčí zásadu konečného rozvoje lidstva.

Ptáme-li se nyní po činitelích soudržných, jež spojovaly v celky individua a konečně slily je v jeden národ, zdá se již na první pohled, že bylo to krevní příbuzenství, táž krev, jež měla tak mocnou spojivou sílu. A skutečně v dobách prvotních, kdy první hordy opouštěly kmen, aby jinde výživu našly a choutkám bojovným vyhověly, bylo zajisté krevní příbuzenství a společný původ kmenový základem, na němž hordy se organizovaly. Co onu organizaci udržovalo a živoucí síly jí dodávalo, byl totožný způsob života, jenž sdružil je kolem náčelníka, — a společná nouze nutila je, aby se pevněji soustředily. Svazek kmenový byl pak v případě takovém nejzpůsobilejším tmelem, který je pohromadě udržoval v době jich stěhování i prvotního osazení.

Mělať jednota kmenová jako první útvar společenský, jenž širší byl rodiny, důležitý kulturně historický význam, kterého nesluší podceňovati. Skládajíc se ze spolku rodin, chránila silou tohoto spojení instituci rodinnou v pokojném její vývoji, organizací svou s jedním náčelníkem nebo více takovými osobami učila jednotlivce podrobiti se vyšší autoritě a zájmům celku, postavila v tradici, obyčejích právních a náboženství kmenovém bráz libovali a slabému morálnímu vědomí individuí i rodin.

Ale znenáhla vyplniv svůj historický úkol pozbývá svazek kmenového pokrevenství významu. Kmenové rozmnoživše se počtem rozpinají vždy šíře své větve narážejíce na hranice obyvatelstva cizího. Netrvá dlouho a čistý, nesmíšený původ kmenový přestává býti základním koeficientem jednoty.

Styky se sousedy, přistěhování a podmanění jiných kmenů, sňatky exogamické přivedly v kruh dosavadní organizace nové, cizí živly, jichž životní síla byla často dost silnou, takže nepodařilo se původním obyvatelům sobě je přizpůsobiti, v sebe je vssáti.

Elementy domácí mísí se s těmito různorodými živly, — jednota krvi není už základem nově se tvořícího celku. Zůstalot čisté krevní příbuzenství a nesmíšený původ kmenový základem organizace společnosti

*) V kmenovém rozdělení trvají dosud zejména středoasijské a fatarské kmeny, rovněž kmeny arabské. Duch kmenového separatismu mocně byl vyvinut i u starých Řeků, kde jednotliví samostatní kmenové dále se tříštili, zakládajíc kolonie, jež rovněž samostatně se zařídily a dále vyvíjely. Dosud udržely se i uvnitř velkých národů jednotlivé cizorodé kmeny, jako Baskové ve Francii a Španělsku

jen až do první periody trvalého osazení kmenů.*) Po době té nastupují na místo jich noví činitelé associační, kteří vytvářejí národ: vliv společného teritoria, stejných, společných interestů, zejména výboje a odboje a silná vláda centrální.

Jednota území jest vedle kmenového společenství nejmočnějším fysickým soudržným faktorem. Svazky, jež každého pojí k půdě rodné, mají až příliš mocný význam, aby se o tom mohlo pochybovati, a zejména nižší vrstvy podnes nejráději lpí na zděděné hroudě otcovské a vytrvají u ní tak dlouho, pokud chléb vezdejší aspoň nejskrovnější měrou jim skýtá. Tím většího významu mělo utváření půdy zemské v dobách trvalého osazení kmenů. Již příroda vytvořivši kolem obydlého území pásmo horstev naznačila přirozené hranice vývoje národů, společný styk s mořem rovněž svedl kmeny sousedící jako zase ukázal jim nezbytnost bližšího přilnutí na ostrovech.**)

Na tomto podkladě bylo již snáze druhým kohaerenčním momentům vytvořiti a udržeti novou organizaci.

Co se společných zájmů týče jest přirozeno, že pod tímto heslem spojovaly se namnoze právě kmenové původem příbuzní. Ale nesluší přehlédnouti, že historie ukazuje, jak síla jiných činitelů byla druhdy tak mocnou, že i vědomí příbuznosti — ač bylo-li tu jaké — úplně umlčela. Jak Jornandes a Sidonius Apolaris svědčí, bojovali v bitvě na polích katalaunských v obou nepřátelských táborech Burgundové a Frankové proti sobě a jádrem obou vojsk byli Gothové.***) Jest to zjev zajímavý, který ostatně v historii stále se opakuje. Nikdy nenabude vědomí příbuznosti takové intensity, aby potlačilo vědomí různých zájmův a prospěchů. Jest to egoismus, který rovněž jako u jednotlivce i v životě národů hlásí se o své právo.

Kde však totožné interesty a druzí činitelé soudržní spojovali rodinu kmenů v národní společenství, tam prohlubuje se jednota zejména směrem do vnitř: každým krokem na této dráze projevuje se již působnost neznámého dosud činitele, totiž zvláštního, svérázného duchu a národního, jenž duševním společenstvím obehnaná veškerenstvo sourodých, příbuzných i cizorodých živlů v národě.

Duch tento jakoby celou atmosféru života národního charakterisujícím tonem vyplňoval, vede k jednotě myšlení a citění, k jednotě náboženské, mravů a zvyků, v národě upevňují se právní řády, jichž zásady vyplynuly z individualního jeho názoru právního, — a nové toto společenství duševní dochází nejdokonalejšího projevu v řeči národní, v níž jakoby se chtělo stělesnit a projevit samostatnost duševního života. Ne již pouto lásky příbuzenské, ale pouto duševní jednoty a symbol jeho: řeč národní obejmává všechny články národa a dokonává process

*) Srv. *Schaeffle* III. str. 84.

***) Vliv těchto faktorů je dosud patrný. Srv. *Masaryk*: Člověk a příroda. Květy r. 1890 str. 707. Na „smaragdovém“ ostrově přijali Irové, jazykem i náboženstvím od Angličanů se lišící, řeč těchto. I na Maltě různé zlomky národů splynuly v národnost se zvláštní řečí.

****) *Eötvs*, Herrschende Ideen, S. 381.

associační nabývají takové intensity jako žádný jiný činitel kohaerenční prve před ním.

Takovým způsobem povstal národ smíšený z mnoha prvků; co do stránky tělesné nelze už mluvit o čistém původu jeho kmenovém — smísil se ve vývoji svém každý národ, jak hned ukážeme, a žádný civilisovaný národ nemůže se proto pochlubit ryzi, nesmísenou krví. (Schaeffle.)

Associační síla nepůsobí již činiteli fyzickými a zevními, přenesla svoji působnost na moment duševní. Svazek kmenový a společný původ, centralisační moc náčelníků, moc vzájemných interessů splnily své poslání a pozbývají vylučného významu, ustupující v pozadí. Zbývá jenom společné territorium jako basis, na níž duševní společenství shrnuje všechny účastníky národa v jeden svazek nerozlučný. A pouta tohoto přirozeného svazku nabývají takové pevnosti, že nepřetrhala je ani organisace státní s celým centralisačním a přizpůsobovacím apparatusem. Stát vytvořivší se na základech zcela jiných a pojavší v hranice své různé celky národní a kmenové, dlužno od této národní jednoty přesně lišiti.

Znaky národa. Definice národnosti.

Vývoj duševní jednoty národní nebyl pravidelný a stejnotvárný, takže v různých dobách a u různých národů lze se shledati s rozmanitými jejími formami. Především v dobách prvotních, kdy civilisace nepokročila, kdy stát nezasáhl měrou tak intenzivní v poměry jednotlivcovy i přirozených celků a styky se sousedy nestíraly svérázných zvláštností národních, pozorovati možno nejvíce známek její. Přibližněme k nim blíže!

Předem bylo to národní n á b o ž e n s t v í.

Jako až dosud v Orientě náboženství souvisí s národností, tak i před rozšířením křesťanství měl každý národ své názory náboženské, své národní bohy, kteří zejména s přírodními zjevy stotožňováni. I Jehova byl národním bohem židovským. U Rusů dosud pravoslavi a u Turků mohamedanismus pevně s národností srostly.*)

Někde ovšem náboženství rozlučovalo celky národní a někdy zase více jich jednotou víry v tužší spojení přivedlo. Jenom neobyčejnou silou náboženského rozdílu lze vysvětliti, že aričtí Peršané a aričtí Indové se rozloučili,**) že Brahmišté a Buddhišté přes to, že byli téhož původu a touž řečí mluvili a v těchže sídlech bydlili, potírali se jako cizí národové. Naopak zase spojuje islam s Turky cizí národy kuráské, arabské a albánské.

*) *Celsus* praví: „Rozmanitost národů zavírá v sobě různosti zásadní, jež žádná moc zničit nedovede; božstva národní jsou původci a představiteli těchto růzností.“

**) *Bluntschli*, *Allg. Staatslehre* I. str. 93.

Jak mohutnou vzpruhou rozvoje životního a státu národního byla idea náboženská zejména u Turků, jest patrné.

*Kremer**) líčí udatnost jejich v krmské válce, vítězství pod Omerem pašou nad Černohorci (1850—51), boj se Srby (1876) a zoufalou hrdinnost jejich v poslední válce s Rusy. Neztráceli mysl, ač špatně byli vedeni, tím hůře zásobováni, ač trpěli nouzí a železnou zimou, ač říše finančně byla ruinována. Pro svého padišaha hlad trpěli, strádali a konečně dát se zastřeliti, považuje tento prostý, jednoduchý Turek ne snad za svou povinnost, neb o tom ani nepřemýšlí, ale shledává to samozřejmým. Náboženství srostlo tak s jejich podstatou, že slovo *đaur* neznámá jen jinověrce, ale vůbec cizince.

I Normany vedl duch národního náboženství k nesčíslným, zuřivým loupežným vpádům do blízkých i vzdálených zemí — vždyť věřili, že Vuotan ty hrdiny nejspíš si zamiluje, kteří za živa nejvíc cizího jmění brannou rukou si přivlastní — a k vítězstvím dopomáhal jim rovněž jako Turkům náboženský fanatismus, který smrti se neleká, usmívajícími ústy v zajetí za nejhrůznějších muk umíral, věda, že ve Valhalle bude všech rozkoši požívatí.

Dodnes jenom náboženské uzavření, zejména v uzavírání sňatků se jeví, dovedlo při životě udržeti zbytky národa židovského po celém světě roztroušené. Žid jak pravý kosmopolita všude se přizpůsobí, všude dovede žiti a se udržeti, ale zřídka ztrácí při tom své náboženství.

Národní svéráznost souvisela s rozvojem pohanství. Proto když křesťanství se rozšířilo, mizela. Církev znající jeden jenom ovčinec a jednoho pastýře a odsuzující rozdíl národností, hlásala jenom jediný rozdí: mezi věřícími a nevěřícími, pohany a křesťany. Bojem proti pohanství, pohanským zvykům a mravům bojovala bezděčně proti národnosti, aspoň proti tehdejšímu výraznému znaku jejímu.

Od dob pohanských přestalo býti náboženství známkou národního charakteru. Idea náboženská nepozbyla a nepozbude povznášejícího významu, ale tolerance v této příčině zavládnuvší ulomila předsudkům náboženským ostrý hrot. Na místě jejím dominuje nyní myšlenka národnosti s celou vášnivostí zápasů, jež dříve vlastními byly bojům náboženským.

Národ pojí všechny příslušníky své týmž poutem nehledě k různostem jich vyznání, ať jsou katolíky, pravoslavnými, protestanty nebo atheisty. Zjevy separatistické působnosti, jakou jeví různosti náboženské na př. u Srbů a Charvatů, kde obrazí se, aspoň většinou v různém jich písmě, jsou již ojedinělými.

Jiným projevem duševního života národního, který rovněž většinou setřel kulturní vývoj jeho, jsou zvyky, obyčejje a mravy národní. Bez obyčejů a zvyků není nikoho. Jednotlivce ani rodiny, ani národa. Jisté činy opakovaly se v národě, když určité případnosti nastaly, povždy s jakousi pravidelností, až staly se pravidelným příslu-

šenstvím národního života. V nich jeví se ráz a individualita národní a dle názorů národa se mění a přizpůsobují. Podávání chleba a soli cizincům vytrysklo právě tak z mírné, pohostinné povahy slovanské jako upalování žen při pohřbu mužů bylo výrazem fanatismu indického, a známé krvavé slavnosti dahomejské, při nichž krev zajatců teče potoky, jsou známou zvířecího ducha národů divokých.

Bylo tu ovšem mnoho odstínů v různých krajinách národní oblasti, ale nesluší také přehlédnouti, že tyto obyčeje namnoze pomáhaly klížit jednotu národní. Vzpomeňme, že řecké národní slavnosti s orakuly a federacemi válečnými byly jediným poutem, které udržovalo slabou jednotu samostatných států a obcí řeckých!

Z podstaty národní vyplynulo také zvláštní právo národní. Nejen prvotní právní obyčeje prozrazují ducha národního, jak zračil se v posuzování poměrů životních, ale i pozdější sepsání práv národních a kodifikace zachovaly základní jeho zásady. Římané chtějíce romanisovatí podrobené národy sáhli nejprve na jejich domácí právo, jako vůbec jest známo, že romanisování pomocí práva lépe se Římanům dařilo, než odnárodnívání řečí. Jenom u Germanů bylo zavádění římských právních řádů první příčinou, že vypukl mohutný boj jejich o svobodu. Plně to však vysvětlují příkré rozdíly, jež právě v právních názorech vynikaly na obou stranách. Říman podřizoval se všemoci státní, třeba tato nebyla neobmezenou; germanský duch za to ve vzdorném sebevědomí vzpíral se uznání vyšší autority; German chce se účastniti při rozhodování společných záležitostí, ale nechce být otrokem absolutní moci státní. I v právu soukromém ostře dost vyznačena jest snaha německá: zabezpečit svobodu osoby a rodiny. Vědění zásadou celého práva německého jest individualní svoboda, proto bujel tam tolik partikularismus proti římskému centralismu.

I ve středověku pokládalo se v Německu právo národní za tak důležitou součást národního tělesa, že když německí kolonisté opouštěli mateřskou zemi, žili dále i v nové vlasti dle zásad jeho, a panovníci zvláštními privileji užívání jeho jim zajišťovali. Právo národní neposlední měrou přispělo k udržení německé národnosti, zejména v krajinách slovanských. Privilegia tohoto druhu udělena Němcům ostatně i v Uhrách. Ještě v 15. století užívalo německé obyvatelstvo Budína práva mu zaručeného, aby za soudee zvolilo si jen soudee německého jazyka, a podobná práva ještě do pozdější doby v jiných městech severních Uher se udržela.

Než i právo národní přestalo býti význačnou známkou ducha národního. Ober upravování veškerých právních poměrů přešel na stát, a interest jeho i harmonie celku nezbytně vedou k unifikaci práva platného pro všechny příslušníky státní bez rozdílu národnosti. Právo státu jest tu nepopíratelné. Ovšem i v novější době vzplane ještě boj v tom směru, jako když v druhé polovici minulého století anglický parlament chtěl vnutiti Bengalsku anglické právo a soudní řízení.

Zvláštnost národní přiváděla se i zevně v kroji k platnosti, který dle různého způsobu života a vlivů přírodních se upravoval. Když však před více než 200 lety kroj francouzský aspoň ve vyšších třídách spo-

lečnosti evropské sevšeobecněl, mizely vždy více zvláštnosti krojové, až v novější době i u nás opět jeví se snaha udržeti aspoň zbytky kroje národního. Jako národní kroj platí dosud na př. v Uhrách attila, v Polsku kontuš, v Charvatsku surka.

Jak vyličeno nelze ani o náboženství, ani o zvycích a obyčejích, ani o právu, ani o kroji říci, že by byly dosud oněmi statky, v nichž duševní společenství národa se jeví a že by objevovaly se u všech národů. Náboženskou svéráznost vytisklo křesťanství, jako zvyky a obyčeje vyhladila kultura, právo stanoviti normy závazné převzal stát a zvláštnosti krojové ustoupily uniformující působnosti mody!

Národové však žijí v nerušeném rozvoji dále, a právě v tomto století nabyla idea národnosti největší mohutnosti. Co jest tímto mocným poutem jednoty národní?

Řeč národní. Řeč jest nejjistější známkou společenství národního, neboť jest symbolem jednoty duševní, jež se jeví v jeho vývinu dějinném. Jest produktem tisícileté práce ducha národního. Roste zneňáhla a po staletí jako hora jsouc jedním z nejdůležitějších plodů domácí kultury, národní svéráznosti, neboť v čem lépe lze tuto poznati než v tom, co vytvořila? Tento skapitalisovaný plod kulturní práce národní již v klínu mateřském svěřuje se mladému příslušníku národa, který vssává jím téhož ducha, který zvláštnosti řeči vytvořil. Pojmy řeči národní vedou ho k témuž postupu myšlení, v příslovích najde skryty zkušenosti a názory národa, jako vůbec ve všech zvucích řeči mateřské hlásí se mu individualita dojmů a pocitů celku, z něhož vyšel.

I cizí příslušníky národní obetkává řeč pouty duševní jednoty a postupem generací tak je přizpůsobuje, že splývají bez rozdílu v jediném celku s živly domácími.

Řeč jako projev duševního společenství prostupuje celou podstatu národní a stává se středem, kol něhož soustředí se všechno snažení národa. Kdo na řeč jeho sahá, dotýká se jeho existence, a národ brání se násilí jako jednotlivec, jemuž chltí jazyk vyrvatí.

Hranice řeči jsou hranicemi národa. Proto tam, kde zmizela řeč národní, zmizel národ s povrchu světa.

Pojem její charakterisuje tedy národ měrou dostatečnou. Třeba v jednotlivých krajích vystupovaly různosti dialektů, vystupuje řeč národní jako jednotná v řeči spisovné, jež vyvinula se splnutím různých nářečí neb povýšením jednoho na řeč společnou*) a dochází v dnešní době dokonalého rozvoje v domácí literatuře, v níž ožívá se duch, jaký v národě hárá a kteráž zase obsahem svým působí k ušlechťení mysli a utužení síly národní.

Tato jednotná řeč jest tedy zajisté způsobilým kriteriem národa.

Vnější rámec pak, v němž vyvinula se jednota řeči a národa, jest, jak uvedeno již, zvláštní území, na němž jest národ osazen.

*) Tak stalo se ve Španělských nářečích kastilské, v Itálii nářečí toskánské a mluva florentinská jazykem spisovným.

Význam jeho doličuje *Lotze*: Territorium dosti velké, aby uvnitř svých hranic dopouštělo rozmanitost v lidském životním povolání a dost bohaté, aby jen k postrádatelnému okrášení života ciziny bylo zapotřebí, takové territorium nalézají se ne v nově nabytém, ale zděděném držení jednojazyčného lidu, který pojí ku své vlasti hloubku dějinných upomínek a který nyní pod jednotnou vládou napíná všechny hospodářské i duševní síly, aby vyplnil své zvláštní poslání v rozvoji vzdělanosti: jest v sobě uzavřený obraz lidské společnosti, jež nelze ani bezmezně rozšířiti, nemá-li se státi bezbarvým, ani značně sůžiti, nemá-li se státi nepatrným“.

Území jest druhým podstatným znakem národa. Ve vyvinutém národě není pojtkem jednota momentů tělesných, ale společenství kulturní a teritoriální.

Živost styků mezinárodních a stěhovací proud zanese ovšem mnohé z příslušníků národních do dalekých končin, kde po případě založí celé osady. Tito vystěhovaleci žijí tedy vzdáleni společného národního teritoria, ale zůstávají i dále členy národa, neboť zachovávajíce řeč jeho, trvají i potom v duševním společenství s ním. Vždy však musí tu býti společná mateřská země. Proto již z toho důvodu — k jiným nehledě — nelze dnes mluvit o národě židovském, který nemá takového středu, ale je roztroušen po celém světě.*)

Teď můžeme již označiti národ jako historicky se vyvinuvší celek osob obývajících jisté území a nalézající v řeči národní nejdokonalejší projev vlastní svéráznosti.

Řeč jest předním kriteriem národa a můžeme s Jungmannem zvolati: V jazyku jest národnost! Pravíme, že národ jest útvarem historicky se vyvinuvším, neboť nelze jej ani snesením parlamentu ani mocí ani smlouvou vytvořiti. Jest výsledkem dlouhého, dlouhého vývoje, v němž právě zvláštnosti jeho pevně se utvářely.

Z průběhu tohoto ličení bylo patrné, že řeč nebyla povždy jedinou výraznou vlastností přirozených celků uvnitř lidské společnosti se vytvořivších. Byly jimi nejprv stejná krev, tožný původ, stejná formace tělesná — jako dosud u národů přírodních — svéráznost zvyků, mravů, náboženská samostatnost a p. Někdy i vyšší kultura odlučovala národ od jiných, jako bylo u Řeků.**)

*) Jinak *Morgenstern*, který myslí, že území není takovým podstatným znakem a považuje dosud Židy za národ (str. 91.) O židovské národnosti srv. *Neumann* str. 83. V Rusku dosud se čítá židovská národnost. O Židech lze však mluvit jen jako o společnosti náboženské, nikoli jako o národu, neb jazyk židovský dávno už přestal býti živoucím charakteristickým živlu židovského, a zejména mladší pokolení se mu již odcizilo — a rača, na níž často u Židů bývá ukazováno? Není jednotné židovské rače: španělský žid je zcela jiný než ruský a p.! Srv. *Neumanna*, *Renana*.

***) Jak již *Aristoteles* svědčí, považovali se Řekové za vyšší, ušlechtlejší rače vůči barbarům. Vyšší kultura také byla to, jež udržela je, že Římem nebyli odnárodněni.

Všecky tyto svérázné vlastnosti charakterisují národ stojící na určitém stupni vývoje a odlišují jej od národů jiných. Souhrn těchto svérázných znaků a vlastností národních, mezi nimiž první místo zaujímá řeč, nazýváme národností toho kterého národa.

Jenom řeč jest všeobecným znakem národnostním. Proto jenom ji lze povýšiti na charakterisující moment druhový. Ostatní znaky neobjevují se s určitou, všeobecnou pravidelností, proto sluší je v každém jednotlivém případě zvláště zjistiti, tak na př. bude u Turků znakem národnostním nejen řeč, ale i náboženství.

V jednotlivostech budou tedy představy národnostní různých národů poskytovatí snad obraz různě vytvářený, někde bude třeba přihlížeti ku znaku, který u jiných národů ani se nevyvinul neb setřen byl — zajisté i zvláštní písmo národní je znakem takovým —, to však jest zcela přirozeno, neboť jen tím způsobem dají se vystihnouti všechny zvláštnosti charakterisující jednotlivé národy a odlišná jejich povaha. U národů civilisovaných ovšem zvláštnosti národní v té míře setřeny jsou, že řeč bude pravidelně jediným kriteriem národnosti.

Národností jest nám tedy celá zvláštnost národa, jeho vlastnosti jak z něho vytryskly a dosud se udržely. Národnostní zjevy jsou pak různými v různých dobách, dle toho, jak zvláštnost národní se vyvíjela a měnila.

K m e n.

S vylíčenými zvláštnostmi a znaky národnostními setkáváme se však nejen u národů, ale i u jiných přirozeně a historicky se vyvinuvších celků — kmenů.

Pojem kmenu není přesně pojímán, jako vůbec terminologie národnostní jest až příliš kolísavou. Někdy mluví se o kmenu jako pojmu širším národa — o kmenu slovanském, jehož jednotlivými částmi jsou národ český, polský atd. —, někdy zase ve smyslu užším jako o rozšířeném souboru rodin z téhož středu rodem pošlých.*) Počátkem tohoto pojednání také my užívali jsme výrazu toho v tomto užším smyslu, když ukazovali jsme, že sloučením jednotlivých kmenů povstal národ. Ale hned připomenuli jsme tam, že postup tohoto sloučení nebyl zjevem ani současným ani pravidelným, naopak že mnohé kmény dovedly si udržeti svou samostatnost neslivše se s jinými národními celky, nebo stalo se také často, že mnohé kmény opět od národa se odloučily a zvláštnosti své dále samostatně vyvíjely.**)

*) Tu bylo znakem jeho svéráznosti přibuzenství krevní a snad či stota rače.

***) Tak odloučil se od Němců kmen holandský, jenž z dialektu svého vytvořil vlastní řeč, v národ zmohutněl a také stát založil.

dech kmeny vykazují svou vlastní, od jiných celků odlišnou formaci, v řeči, po případě ještě v jiných momentech národnostních projevují totéž duševní společenství, jež pojí národy. Jeví se tu tedy kmen jako celek kvantitativně slabší národa, ale jinak podstatou jemu souřadný — a v tomto smyslu má dnešní kmen pro nás význam a jedině v tomto významu budeme ho nyní užívatí rozumějíce jím jen kmen samostatný, který s národem nesplynul. *)

Nemáme důvodu, abychom odlišovali samostatný kmen od národa. Kmen nepřivedl to ovšem k takovému rozvoji jako národ, nemůže projeviti touž sílu a vliv, nemožně tolik. Ale jako nelze mezi jednotlivými národy činiti podstatného rozdílu proto, že jeden je počtem silnější než druhý, tak nemůžeme toto nahodilé měřítko síly učiniti měřítkem mezi pojmem národa a kmenu. **)

Bylo by bez toho nemožno stanoviti hranici, kde kmen přestává a národ začíná — tyto hranice mění se neustále. Dosud na př. mluví *Gumpłowicz* ***) o slovinském kmenu, ale připouští sám, ee jest již na takovém stupni vývoje, že přechod ku národu jest již lehký.

Připomíná-li dále *Gumpłowicz*, †) že již v 16. století lišil se v Polsku rozdíl kmenu a národa a že polský historik a politik Orzechowski proto se pojmenoval „gente Ruthenus, natione Polonus“, — značí tu gens pravou národnost, slovu natio užívalo se v témž smyslu jako nyní „politické“ národnosti, národnost stotožnila se totiž se státní příslušností.

Toto úzkostlivé odlišování některých spisovatelů pojmu kmene od pojmu národa a dokazování, že kmen, vlastně příslušníci jeho nikdy nemohou činit nároků na takovou právní ochranu jako národ, dá se vysvětliti jen subjektivní jejich jednostrannou zaujatostí, nemohou se vyprostiti z předsudků svých o „vládnoucích a ovládaných“ kmenech a národech, a národnostech „privilegovaných“ a lpějí tolik na této theorii hegemonie, že jako *Gumpłowicz* chtějí jen dle duševní moci přiznati kmenu a národu právo. ††) Co by mělo býti měřítkem této moci, jest hádankou.

*) Od kmenu v tomto smysle podstatně se liší rozdílnosti nářečí, kroje a p., jež uvnitř každého národa se udržely. Mámeť na Domažlicku dosud zvláštní chodské nářečí a kroj, na Moravě dosud v téže příčině se liší Horáci, Hanáci, Valaši, Slezáci, Slováci. Ale všichni tito „kmenové“ jsou části jediného národa českého, pojí je jednotná řeč spisovná. O „kmenech“ v tomto významu tu nemluvíme. — Rozdíly podobné udržely se i v Haliči (Huculové, Mazuři). I u samých Němců v Čechách jeví se četné rozdíly nářečí. V okolí Budějovic a Jihlavy mluví nářečím rakousko-bavorským, v Šumavě francským, v jižní části Chebska a kraji plzeňském, hornofalckým, v sev. Chebsku, Zatecku, Lito-měřicku hornosaským atd. (Viz Solce: Národnost a její význam v životě veřejném str. 386).

**) Tak jest *Gumpłowiczovi* (Philosophisches Staatsrecht S. 46) právě okolnost, že Poláci utlačovali Rusíny po staletí, důkazem, že Rusíny jsou jen kmenem, Poláci však národem!

***) Das oesterreichische Staatsrecht S. 74.

†) Philos. Staatsrecht S. 48.

††) Das Recht der Nationalitäten und Sprachen. S. 243.

Také naše zákonodárství nezná rozdílu mezi kmenem a národem. V základním zákoně ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. mluví se v § 19 jen o „Volksstämme“, kterýž výraz zahrnuje jak národy tak kmeny — rovněž osnova kroměřížská (§ 21), oktroyovaná ústava (§ 5) a patent z téhož dne 4. března 1849 (§ 4). Jako synonym užívá se výrazů těch v četných manifestech a patentech, tak zejména v manifestě při nastoupení vlády císaře Františka Josefa I. vydaném: „Na základě pravé svobody, na základě rovnoprávnosti všech národů říše a rovnosti všech státních občanů před zákonem — povstane znova vlast ve staré velikosti, ale se silou omládlou jako prostranné obydlí pro kmeny různého jazyka. (V německém textu označují se národové nepřesně výrazem Völker místo Nationen.) Také § 302 trestního zákona identifikuje oba výrazy.

Nerozlišujeme-li podstatně kmen od národa, ale jen co do kvantity je lišíme, nesluší zapominati, že kmen musí míti též konstitutivní znak národnosti jako národ: svou řeč. Tu nelze již dialekt pokládati snad za řeč samostatnou, ale je možno, že tento dialekt povýší se na jazyk spisovný, že v tomto jazyku rozvine se domácí literatura, a tento rozvoj řeči jest potom zajisté dostatečným projevem vytvořeného duševního kmenového společenství. Týmž postupem vyspěl kmen hollandský v národ. Proto nebylo lze považovati Slováky uherské za samostatný kmen potud, pokud nezaložili si zvláštní od češtiny odlišnou řeč spisovnou. Proto nemůžeme u národů civilisovaných ony různosti nářečí považovati za kmeny, které samostatné řeči spisovné nemají. Již při poradě o § 19 státního zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. upozornil Dr. Leonardí, *) že v německém Tyrolsku žije hrstka lidí, kteří jsou zbytkem kmene Ladinců (Grödner) mluvící nářečím, v němž nelze vyučovati a navrhoval, aby 3. odstavec téhož § vztahoval se jen k řečem, jež ku přednášce jsou způsobilé (in ihrer zum Vortrage geeigneten Sprache).

Požadavek jednotného jazyka spisovného nutno u kmene již z toho důvodu stanoviti, aby zjištěna byla význačná známka samostatného duševního jeho života. Jest již zvláštností organických celků kmenových, že duševní činnost jejich z nepatrných počátků se vyvine a mohutní, Ještě 3. října 1861 dovolával se ministr Schmerling v říšské radě jednolidského vota krajinské vlády a lublaňského biskupa o tom, že slovinská řeč není ještě způsobilou, aby byla na gymnasia jako vyučovací řeč zavedena, protože nedostává se jí potřebných literárních pomůcek, v témž smyslu mluvil 17. března roku následujícího ministr Lasser a dostatečně konečně znám jest projev hraběte Auersperga (Anastasia Grüna), jenž Slovincům volajícím o rovné právo jich řeči na sněmě krajinském ukázal několik čítanek a knížek, jež pod pažím do sněmu přinesl volaje: „He, toť je celá vaše literatura!“ Třeba však počátky byly jednou primitivními, rozvinula se od té doby literatura slovinská značnou měrou.

*) Die neue Gesetzgebung Oesterreichs. S. 347, 348.

U kmene, který vytvořil jednotnou řeč, není překážka, abychom mluvili o jeho národnosti. Označuje nám tato příslušné zvláštnosti kmenové, především jeho řeč.*) Též terminologie užívá i naše zákonodárství, zejména cit. § 19 mluví o národnosti kmenů.

Jest rača a společný původ znakem národnosti?

Definovali jsme národnost jako souhrn svérázných vlastností národních zejména řeči národní. Ale tento názor není všeobecným. Klade se váha i na jiné momenty. Jak již uvedeno, mluví se namnoze o zvláštní rase národní a souvisejícím s ní společném původu národa. V nich spatřován bývá znak, jenž charakterizuje národní celek.

K rase přihlíží na př. *Glatter*. Ukazuje, že statistikovi nelze dobře pojmáti a zjišťovati pojem národnosti — *Glatter* mluví ovšem o t. zv. politické národnosti — a to tím méně, ježto zejména při sčítání lidu individuum samo přihlašuje se k jisté národnosti, vymykajíc se vši další kontrole v této příčině. O národnosti rozhoduje tedy, jak *G.* praví, libověle jednotlivců.

Tato poslední výtka jest oprávněna, ale nelze stejně souhlasiti i s konklusí, již *G.* z toho dovozuje. Doporučuje totiž, aby se zanechalo zjišťování národnosti, za to však aby se důkladně studovaly račy, zejména v těch částech země, jež nejsou civilizací dotčeny. Nelze pochybovati, že bylo by to zajímavé studium pro antropologa, ale pro rozřešení naší otázky nic tím nezískáme.***) Přihlédněme k věci blíže.

Namnoze učí se, že lidstvo rozpadá se v jistý počet rač, totiž ve skupiny, jež charakterizují konformní, dědičné zvláštnosti tělesné i du-

*) Podobně *Neumann* užívá výrazu „Nationalität“ i o vlastnostech kmenů (str. 17, 82.)

**) Také *Mohl* ve stati své o národnostní otázce (*Staatsrecht, Völkerrecht und Politik*, II., str. 339.) spatřuje znak národnosti ve zvláštnostech račy. Praví: Die Nationalität ist die einem bestimmten Volke thatsächlich zukommende, dasselbe von andern Völkern unterscheidende körperliche und geistige Eigenthümlichkeit, welche sich äusserlich in Gestalt, geistig vor Allem durch die Sprache, dann aber überhaupt durch die ganze Gesittungsweise kennzeichnet, und welche im letzten Grunde auf angeborenen und sich gleichbleibenden natürlichen Eigenschaften beruht, dann aber auch durch geschichtliche Ereignisse näher bestimmt und im Einzelnen ausgebildet ist. I *Bluntschli* mluví u národa o společenství račy (*Allgemeine Staatslehre* I., S. 96): Nation ist die erblich gewordene Geistes-, Gemüths- und Rassegemeinschaft von Menschenmassen der verschiedenen Berufszweige und Gesellschaftsschichten, welche auch abgesehen von dem Staatsverband als culturverwandte Stammesgenossenschaft vorzüglich in der Sprache, den Sitten, der Cultur sich verbunden fühlt und von den übrigen Massen als Fremden sich unterscheidet. Podobně *Puchta* (*Gewohnheitsrecht*, S. 134) mluví o tělesném příbuzenství národa. *Mancini* (*Della nazionalità come fondamento del Diritto delle Genti Napoli*) uvádí raču mezi konstitutivními elementy národnosti, z nichž za nejdůležitější však prohlašuje řeč.

ševní stále stejnou podobu zachovávající. Tento názor souvisí také s t. zv. polygenistickou teorií o původu rač, jež trvá na tom, že tyto rozdíly přirozené byly tu již od původu lidstva a že člověčenstvo nepovstalo tedy z jednoho tvůrčího středu, ale z více hned od počátku se lišících pokolení.

Opak tvrdí učení monogenistické, jež ukazuje, že vyšli jsme, když ne z jednoho páru lidí, aspoň z jednoho centra. Učení toto zamítá přirozeně také nauku o neproměnlivosti rač a vysvětluje různost jejich vlivem sil přírodních, zejména rozdílností ponebí, poměrů geografických a p., jimž lidstvo podléhalo a dle nich znenáhla se utvářelo.

Jedno i druhé mínění má mnoho zastanců a těžko tu protivníka přesvědčeti.**) Nicméně lze aspoň s pravděpodobností vyslovit se pro teorii monogenistickou.**) Pro ni svědčí totiž možnost aklimatace člověka v různých pásmech. Dokázáno-li jest, že Evropan může dle svého způsobu žít i v tropech a udržeti tam sebe i potomky při zdraví a životě, že Číňanům dobře se daří na severu v Sibíři i v horké Asii a Americe a že zejména Židé dokázali v tomto směru výbornou způsobilost, podporuje to podstatně učení monogenistické, a to tím spíše, uváží-li se, že klima i teď, třeba průběhem delších generací a ne s takovou intenzitou jako dříve, kdy konstituce lidská vlivům jeho spíše se přizpůsobovala, vyvolává tělesné změny.***)

Vogt (*Vorlesungen über den Menschen*, II., S. 236) uvádí zajímavý příklad o vlivu klimatu u Yankeea. Žije-li mezi Indiany, již po druhé generaci ukazuje stopy jejich typu. Později redukuje se systém žláz na minimum, pokožka schne jako kůže, červeň líci ztrácí se v hlinité barvě a bledosti, hlava se menší, kulatí nebo dokonce špičatí, lze pozorovati vytvoření silných žvýkacích kostí a svalů, spánky se prohlubují, oči leží v hlubokých, velmi sblížených důlcích.

Jako charakteristická tělesná kriteria račy uvádějí se barva pleti — bílá, černá, žlutá, červená — (*Bluntschli*, *Allg. Staatsrecht*, 3. Aufl., S. 77 a násl. jen dle pleti liší račy), tvar lebky, výška postavy, poloha a barva očí, síla a rozloha vlasů a vousů na hlavě a po těle, úhel, jaký obličej tvoří, pánev u žen a p.

Tato kriteria by měla zajisté velký význam pro rozřídění lidstva dle národů, kdyby prokázáno bylo, že jsou neměnitelná aspoň uvnitř celků národních a kmenových a že existuje skutečně jednotná rača národní, jevíci se u všech příslušníků národa. Ale bádání dokazují právě opak. Nejenom různosti klimatu rodí nové a nové změny, nejenom smísení a křížení národů a rodin vyvolávané sňatky způsobuje nejmožnější odstíny a přechody, ale i samo působení civilizace, ba i různá zaměstnání ruší jednotu račy i uvnitř téhož kmene nebo národa, takže znaky rač neustále se proměňují, přizpůsobují a vytvářejí. I u Černochoů ukazuje *Waiz* (*Anthropologie der Naturvölker*) na velkou proměnlivost.

*) Literatura v obém směru u *Mohla*, str. 336.

**) Pro ni *Masaryk*, *Květy*, str. 104., 240.; *Schaeffle*, str. 73., III.

***) O aklimataci *Masaryk* tamže str. 233. a násl.

Zejména ve zbarvení pleti a vlasů jeví se takové nepravidelnosti, že naprosto vyloučena jest možnost bráti je za spolehlivé kriterion. Jest dnes všeobecným zjevem, že obyvatelstvo téže krajiny, obce, dokonce i téže rodiny vykazuje největší rozdíly v tom směru. Tvrdívá se sice většinou, že tmavosti pleti přibývá rovnou měrou s blízkostí k rovníku, ale proti tomu ukazuje se,*) že v novém světě byly objeveny světlejší barvy ve velké blízkosti, za to tmavší ve větší vzdálenosti od rovníku. Na severu starého světa, následují po světlovlasých národech opět tmavší Lappové, Wogulové, Ostjaci. I v témž území mění se barva. Keltové Gallie byli světlí, dnešní Francouzové už jimi nejsou. Také způsob života a zaměstnání padá na váhu. Indičtí Bramini často jsou tak světlí jako Evropané (*Masaryk*, str. 104.), jako vůbec bohatší třídy tmavých národů bývají světlejší, podobně ženy a děti.

Neustálou proměnu tělesnou, jevíci se jak u jednotlivce, tak celku, nelze tedy popírati. *Peschel* praví: Nedokazují všechna nová pátrání, že všechny fyzické znaky podléhají velkým změnám, že vůbec živoucí tvorové ne dle stuhlých prvotních forem se vyvinují, ale neustále se přetvořují? Lze vůbec očekávat nezměnitelnost typu, když nejvíce rač může se plodným způsobem křížovati?

Jaký jest na příklad typ český? Pokud vím, nejsa odborníkem, mluví se o několika typech s různými nuancemi, aspoň zjištěno je, že „typ“ domazlický velice liší se od středoečeského. Lze za takových poměrů dospěti k určení národnosti? V jaký tábor národní, český či německý, vřadili by anthropologové na základě kranilogických či anthropometrických zkoušek různé rody šlechtické tohoto království, zejména té šlechty, jež ve válce třicetileté ze všech koutů evropských do Čech přišla a tu nejrozmanitějším způsobem sňatky se skřížila?

Jak ale jinak, ne-li touž tělesnou formací má se u různých individuí dokázati totožnost kmenového původu, jež uvádí se z velké části za znak národnosti?

Ovšem, ukazuje se též na řeči, jež má tohoto obtížného důkazu o stejném původu se podjati. Ale v jaké míře úsudek takový jest oprávněn, bude brzy patno.

Co se této funkce řeči týče, snaží se totiž někteří, nepřestávajice na tělesných znacích rač, vyšetřiti také duševní známky jejich. Ale jsou-li výsledky bádání v prvním směru problematické a obtížné, platí to tím spíše o tomto vyšetřování.

Nikdo nebude popírati, že různí národové za různých poměrů osvoji si zvláštní ráz duševní. Na první pohled rozeznati lze klidného Angličana od pohyblivého Francouza. Pruská „Strammheit“ není prý tomuto již možná. Ale tak daleko vývoj těchto svérázností přece nedostoupil, aby vychování, zkušenosti a boje životní, styky se sousedy jich často úplně nesetřely, nehledě k tomu, že nelze namnoze říci, zda duševní zvláštnost račy je již dokonaným typem či jen stupněm vývoje. (*Schaeffle*.) Ona variabilita, jež jest vlastní tělesným známkám račy, i tu se jeví, takže

*) *Schaeffle*, III., str. 69.

domnělý typ duševní rozplývá se v nesčetný počet nuancí, až ztrácí se ve formách zcela indifferentních.

Jedna známka duševní by však přece mohla tu býti velmi mocným rozpoznávacím činitelem, totiž jednota řeči, kdyby spojena byla se stejností račy.

Ale jenom u národů přírodních, kteří neprodělali process smísení s jinými, kteří stojí vzdáleni od proudu civilisačního, uzavírajice se všemu styku s ním, jako u národů ve střední Africe a Australii, lze se shledati se zjevem podobným, jakkoli tu ještě v téže rase jednota řeči třísťi se v různá podřečí. U všech jiných národů nemá řeč významu pro určení račy a původu. Vědecky, praví *M. Müller*, nelze rovněž mluvit o arické lebce, jako o dolichocephalni řeči.

Kdo chtěl by u národů civilisovaných z jednoty řeči souditi na čistotu račy a totožnost původu, musil by ignorovati všechn vývoj historický.

Dějiny onoho obrovského hnutí stěhovacího, jež vrhlo národy na tisíce mil od původních sídel v nové poměry a mezi jinorodé elementy, jimž buď se přizpůsobily a nové národy s nimi vytvořily, nebo jim podlehly, dějiny onoho věčného mísení celků národních s jinými, jež v době stěhovací největších rozměrů nabylo a odtud stalo se jakýmsi příznakem vše přizpůsobující civilisace — nejlépe ukazují, že není civilisovaného národa, který by si byl zachoval krev čistou a nesmísenou a že směšovací process tento, neustále trvaje, vyhladil čistotu račy a zatemnil společný původ národů obrozených nebo nově vytvořených.

Jak interessantní jsou namnoze změny, jež národové prodělávají! Předem již centralisační a odnárodňovací působnost Říma! Gallové, Iberové, Afričané, Ligurové a všichni národové římského vele státu mimo Řeky jsou romanisováni. Mísení však dalo se i na půdě samé Italie. Původní obyvatelstvo bylo promícháno otroky, jež světovládny národ ze všech končin světa tam shrnul, v Římě panovali vnukové a synové propuštěnců, od dob Caesara seděli i v senátě lidé, jimž barbarský původ na tváři bylo viděti — a všecko to mluvilo latinsky a činilo dohromady římský národ! Nehledě tedy ani ku pozdějšímu křížení s novými dobyvateli ostrogotskými, longobardskými, normanskými, nelze již před stěhováním národů v Italii mluvit o společné rače a původu totožném.*)

Jaké změny vyvolány byly teprv stěhováním národů! Ve Francii mísi se s romanisovaným živlem keltickým germanští Frankové a Burgundi. Anglie z části romanisovaná stává se kořistí germanských Anglů a Sasů — troji krev proudí v žilách obyvatelů: původní keltická, pak římská a germanská; germanský živel však nabývá převahy přes to, že vítězni Normané přenášejí v anglosaskou šlechtu krev francouzskou. A títo Normané sami prošli rovněž již processem směšovací. Jsouce kmenem germanským dobyli francouzské Normandie, r. 911 uznán jich vévoda Rollo pánem Normandie, ale již za půl druhého století mluví

*) *Eštvoš*, Herrschende Ideen, str. 413.

Vilém Dobyvatel k národu svému — francouzsky; a pofránění národa jest tak důkladné, že Normani přenáší francouzský element i do Anglie!*)

Smtíšením vzniká národ italský, francouzský, španělský, anglický, ale v územích jejich udrželo se ještě obyvatelstvo původní. Tak Bretoňci a Baskové ve Francii, poslední také ve Španělsku; v horách skotských, ve Walesu a Irsku živel keltický.

Na Balkáně mizí po 200letém spolužití čudští Bulhaři v podmaněném, ale pružnějším obyvatelstvu slovanském, přijímají jeho řeč a mravy, začez zase toto jejich jménem se označuje.

Co tu křížení, co tu změna! Kdo chtěl by tu mluvit o jednotné rase a stejném původu těchto národů? Jakkoli dnes Francie jeví tak kompaktní jednotu, nelze přece tvrdit, že by obyvatelstvo její bylo společného frankého původu, ani v jediném obyvateli její není snad čistá krev frankých dobyvatelů.

Může se snad namítnouti, že národ francouzský, anglický atd. povstal ze smíšeniny různých elementů jako celek jednotný a že nynější potomci jeho mohou od tohoto smíšeného sice celku, ale přece jen celku odvozovati společný původ. Tu tedy užívá se výrazu „původ společný“ ne již k označení společného zrození z původního kmenu, jenž vynikal i vlastní rasou tělesnou, ale ve významu širším. I když připustíme tento výraz, jest otázka, zda národ smíšený zachoval si v pozdějším vývoji tento společný původ, zda nevnikaly z n o v a v jeho jednotu živlové cizí, kteří se sice co do řeči assimilovali, ale jichž původem není ona smíšením povstalá jednota národní, ale celek veskrze různorodý? A tu pozorujeme, že křížení nebylo nikterak dokonáno stěhováním národů, že jako již dříve v historii se jevílo, tak že také dosud přivádí assimilační process v lúno národa živly nové a nové.

Svoboda sňatků, kolonisace, vystěhovatelský proud a stálý, nezbytný styk mezi národy vyvolává neustálé mísení, takže rasa i původ společný čím dál tím více mizí a to nejen u národů smíšených, ale i u těch, které stěhovacím proudem nebyly v té míře dotčeny.

Veliká část německého národa jest nepopíratelně slovanského původu, neboť v přílivu moře germanského utonuli Polabští Slované, jako vůbec v Německu stále mizí živel slovanský (v Poznani, Sasku a Lužici). Tak zanikly třeba po staletích francouzské kolonie v Prusku, Valdenští ve Württembersku, odstraněn keltický živel v Cornwallu. V době naší odcizují se Irčané svému jazyku, pomadařují se Slováci, porušují Poláci. I tureckému živlu podařilo se přizpůsobiti aspoň jeden křesťanský kmen — arménský, který přijal tureckou řeč, takže Arméni mluví už jen turecky nebo tureckou i mateřskou řečí společně. Kdo chtěl by konečně stopovati původ dnešního anglicky mluvícího obyvatelstva Unie severoamerické, které vytváří a doplňuje se neustálým mísením nejrůznějších národů? Jak různý jest americký černoš od Angličana, jako zase Malajec od Holanďana! A přece onen naučí se anglicky, tento holandsky, oba se

*) Gumpłowicz, Das Recht der Nat. u. Sprachen, str. 10.

odnárodní — ale lze tu z totožnosti řeči soudit na totožnost rasy i na společný původ?

Zejména svoboda sňatků církvi mezi křesťanskými národy fedrovaná setřela poslední zbytky ras v Evropě. Právo konnubia, jež tak důležitou úlohu hrálo v rozvoji států starověkých, sloužíc jim za prostředek, kterým cizinec se uzavřely nebo zase jiné živly v sebe vssály, rozplývá se pod dechem všeobecného učení lásky, jež má všechny křesťanské národy spojovati.

Jaké změny vyvolávají stále sňatky zejména na jazykových hranicích, jest dostatečně známo. Vesnice, jež od nepamětných dob byly českými, znenáhla nabývají povahy smíšené, pokračují dále v processe odnárodnovacím a za čas nedlouhý jsou čistě německými. Znal jsem na Budějovicu vesnice, kde změna ta nastala poměrně v krátké době.

Příliv cizích příslušníků v lúno národa je patrný — třeba měrou nedostatečnou — i v hojnosti cizojazyčných jmen osobních, jichž každý národ má ve svém středu hojnou zásobu. Cizinec sice přijal novou národnost, ale jméno jeho ukazuje, že je cizího původu.

Mlhovitá neurčitost, jež na tomto poli jest domovem, dovršena byla ještě novějším badáním, jež vykazuje výsledky mísení obyvatelstva evropského, jež dalo se při samém příchodu plemene indo-evropského do Evropy!

Uvádíme tu část ethnograficko-linguistického pojednání otištěného jednou v „Politik“, na něž i Schaeffle se odvolává: „Zdá se dle nálezu starých lebek v Evropě, že nejrozšířenější typ patří v každé zemi původním obyvatelům, a nikoli indo-evropským kmenům, které později vlády nabyly a svou řeč a kulturu podmaněným vnutily, a proto snadno je možno, že t. zv. typ slovanský, germanský, italský atd. s jistou modifikací představuje právě typ ras původních, jež v téže rozloze bydlily jako nyní Slované, Němci, Italové, Francouzové jsou osazeni, a že jednotlivé odchylné typy v jednotlivých pohořích jako v Alpách, Karpatech, mnohdy v jednotlivých horských údolích, jsou opět zbytky jiných kmenů původních, že ale vlastní indoevropský (slovanský, germanský) typ naprosto neexistuje jako typ ryzí, nýbrž jen v smíšených rasách neb jen individuích řídece se objevujících, která právě neprohlásí se v žádné zemi za typ obyčejný. Rovněž také řeči evropské ukazují na úplnou přeměnu přistěhovačů kmene indoevropského.“

Z uvedeného plyne, tuším, dostatečnou měrou, že, jak Waitz uvádí, není ani tělesných ani duševních typů, oboje že jsou historicky měnitelné, oboje že geograficky v sebe přecházejí. Dokázáno tím, že rasy se křížují a nuance a přechody jejich že nikde nedostupují útvaru druhového. (Také Židé jsou neméně smíšení než jiní národové, jak Renan dokazuje ve spise: Le Judaïsme comme race et comme religion).

Poněvadž tedy nestává jednotné rasy národní, jež by zejména v tožné tělesné formaci příslušníků národa se jevíla, nelze jednotu rasy označiti za znak národa.

Podobně má se věc s náležitostí společného původu, který ve družné

dvojici s řečí národní uváděn bývá jako kriterion národnosti zejména od spisovatelů, kteří národ za celek přirozený prohlašují.*)

(Zničilo-li křížení národů jednotu rač a zatemnilo-li stejný původ členů národa, není tím snad prokázáno, že by nebylo prospělo vývoji smíšených celků.

Gobineau ovšem ve svém díle**) z historie dokazuje, že zdravý vývoj a pokrok národů a států podmíněn jest čistotou račy a že na udržení jednotné račy má zejména státníkovi záležeti, ježto smísením s jinými typy krev národa se kazí, což má za následek zahynutí států. Ale snad mínění to není zcela správným.

Právě z historie národů a kast, jež přísně se uzavíraly, jest patrné, že toto úzkostlivé bdění a strach o zachování čistoty jen záhubu jim přivedlo. Národ indický tak přísně v kasty rozloučený nedovedl uhájiti samostatnosti a podlehl Evropanům, kteří naopak se mísili. Rovněž Aegyptané. S druhé strany zase národové, kteří se skřížili, dokázali neobyčejnou sílu životní. Smísení nezrodilo bastardy, ale národy života schopné a silné.***) Angličané, v jejich krvi jsou prvky živlu keltického, římského a germánského, ve všech dílech světa založili kolonie a pranic neublížilo jim dalšímu vývoji, že Unie severoamerická přetrhala všechna politická pouta se zemí mateřskou. Zejména pak tyto Spojené státy severoamerické, v nichž mísí se členové všech téměř národů, vítězným postupem na dráze rozvoje nejspíše dokazují klamnost úsudku Gobineauova. Jenom u rudochů a černochochů lze stopovati škodlivý účinek křížení s bělochy. Zdá se, že příroda sama vytvořivši již tělesně tak hluboké protivy mu nepřejde. Aspoň úbytek barevných rač, zejména v Americe jest nepopíratelný.

Různost rač má význam i pro státní život a jeho utváření, jak první Gobineau ukázal. Viz cit. spis jeho a Bluntschliho Allg. Staatslehre I. str. 87 a násl.).

*) Požadavek stejného původu jest u těchto spisovatelů všeobecným. Ač uznávají řeč za nejdůležitější kriterion národnosti, nemohou se přece odloučiti od posavadní zvyklosti Fichtem zahájené, žádající k pojmu národa vedle řeči ještě stejný původ. Z literatury pouze Ahrens (Organische Staatslehre § 62.) přikládá řeči jedině rozhodující význam uznávaje „das natürliche geistige Element der Sprache als das entscheidende Moment in dem gesellschaftlichen Organismus des Volkes“, stotožňuje ale zase nesprávně národ se státním lidem (Volk). Ideální Böckh identifikuje úplně národnost s řečí, což se mu zdá býti německou myšlénkou (Zeitschrift für Völker-Psychologie u. Sprachwissenschaft B. IV. § 261 a násl.) Také Morgenstern (Mensch, Volksleben u. Staat) klade velkou váhu na řeč. Díle Fickera vytvořil národ řeč jako otisk své duševní bytosti, a řeč jest nejvýraznějším jeho kriteriem, takže národ i zděděné společenství řeči v jedno spadají. Přes to odchyluje se v důsledcích od této premisy právě, že ani zjištěním řeči (mateřské) nezjistí se národnost.

**) Essai sur l'inégalité des races humaines. Paris 1852

***) Jest to zjev obdobný sňatkům individuí, o nichž praví Schaeffle (I. d. 294.): Ehen von Personen, deren Blutsverwandtschaft so entfernt ist, dass auch das Gedächtniss an die verbindenden Fäden verloren ist, sind erst „natürliche“ Ehen, denn erst dann sind jene frischen und kräftigen Gegensätze leiblicher und geistiger Bildung vorhanden, aus deren Vermählung volle Befriedigung der Liebe und wahrhaft „frisches“, neues Leben erblühen kann.

Vědomí národnostní. Politická národnost.

Kdežto na jedné straně přihlíží se k tělesným jevům račy jako charakteristické zvláštnosti národní, povyšuje se jinde pouhý moment osobního přesvědčení a vědomí, jaké kdo o národnosti své má, na druhový znak národnostní.

Vědomí, jež jednotlivce víže k celku, bývá tu předním znakem této národnostní představy. Jako celek onen označuje se sice národ, ale ten opět různě se pojímá, zejména mluví se o „politickém“ národu, který zahrnuje všechny příslušníky téhož státu, takže se tu národnost vlastně stotožňuje se státní příslušností!

Promluvíme o tom, může-li vůbec vědomí býti znakem národnosti a zda otázka státní příslušnosti může s touto se stotožniti.

Národnost jeví se nám v konkrétních, národu vlastních znacích. Jest tedy něco objektivního, a proto již nemůže býti přesvědčení individuální jako moment subjektivní příznakem objektivní národnosti.*) Toto vědomí nemůže nic více prokázati než zase jen moment subjektivní: osobní přesvědčení politické, jak v jednotlivci se vyvinulo, ale nebude se kryti vždy s národností. T. zv. odrodilci mají zajisté svoje vědomí národnostní, ale toto vědomí a pravá jejich národnost, již se chtějí odciziti, nejsou totožnými!

Ti, kdož povyšují vědomí na charakterisující znak národnostní, zůstávají lpěti na nahodilé formě, v níž národnost se jeví a jenom na povrchu věci. Jest přirozeno, že v tomto století, v němž myšlénka národnostní největšího rozmachu došla a kdy ve státech národnostně smíšených slabší národové zápasí o zajištění existence, že všeobecný zájem o statky národní vždy více ve vrstvách národních se prohlubuje, a že jednotlivci stále intenzivnějšího vědomí národnostního nabývají. Pracují v tom směru dostatečně literatura i politický tisk. Ale toto vědomí jest zjevem teprv sekundárním opírajícím se o jisté vlastnosti národní, které tu musily býti prve než vědomí o nich vzniklo. Bez nich nebylo by také žádné vědomí vzešlo. Vlastnost národa, řeč jeho jest tedy podstatou národnosti a individuum mluvící řečí národní jako řečí mateřskou jest členem jistého národa bez ohledu, do kterého tábora politické strannictví jej zanáší.

Vždyť vědomí národnostní někdy ani vyvinuto není a vůbec nelze, aby u všech jednotlivců a vrstev došlo stejné intenzity,

Na hranicích jazykových, kde denní boj jest pravidlem, jest přesvědčení národní nejrozšířenější a nejživější. Ale jinak již jest ve středu oblasti jazykové, kam zápasy národní nedolétají. Klidný občan v Hannoveru nemá třeba přesvědčení národnostního. A jsou celé vrstvy v národě, které nemají tohoto vědomí: děti, lidé nevzdělaní. Ti tedy jsou dle toho bez národnosti!

*) Srv. Sax: Die Nationalitätenfrage in Oesterreich S. 10.

Skutečně také k této důslednosti zastavatelé oné náležitosti dospívají. V tom smyslu vyslovuje se *Keleti**) a *Gumpłowicz*.***) Tento praví že „národnost jest jen společným statkem vzdělané části národa“ a vylučuje z ní děti a nevzdělanou massu jeho a dále pokračuje: „Die ungebildete und rohe Masse kommt dabei immer nur als blindes Werkzeug und befähigte Hilfsstruppe in Betracht. Es gibt aber auch in geistiger und nationaler Hinsicht immer und überall eine misera contribuens plebs!“

Tento názor vede však zároveň k negaci právní ochrany těchto vrstev národních. Neboť kde není národnosti, bylo by protismyslno mluvit o její ochraně. Tedy nejmladší generace národní, o kterou vlastně boj národnostní vždy se vede a při níž každý národ nejúzkostlivěji pečuje, aby ji národnosti své udržel, má býti bez právní ochrany národnosti!

A kde vůbec dle názorů těchto začíná se mluvit o příslušnosti k národu? Jakého vlastně věku musí nedospělý dosíci, jakého stupně vzdělání musí si člen té drsné massy národní osvojit, aby se konečně mohlo mluvit o jeho národnosti? I potom bude ještě při sčítání statistickém jenom libovůle subjektivní rozhodovat o tom, ke které národnosti chce se kdo přihlásit. *Gumpłowicz* to pojednou sám uznává (str. 259) pravě, že výsledek takového zjištění by byl věčně kolísavý a že by mohl jen sloužiti jako jistý druh — politického barometru!

K tak podivuhodným důsledkům dospívá požadavek vědomí národnostního!

Ještě v jiném směru jeví se zvláštností těchto názorů. Zastánci jejich u velké části přehlížejí rozdíl mezi národem a státem a zřetel majíce jenom k tomu, že ve mnohých státech pouto státní příslušnosti tak hluboce se zakořenilo, že protivy národnostní nevynikají v nich tou měrou jako v jiných státech smíšených, naopak u příslušníků státních vědomí státní koherence jest intensivněji vyvinuto než vědomí jejich příslušnosti k národu, jehož řečí mluví — konstruují pojem t. zv. politické národnosti a mluví potom o národnosti švýcarské, jakkoli tam stýkají se národové francouzský, německý a italský, o národnosti belgické, ač v Belgii sídlí národnostně se lišící Valoni a Flamové, a konečně i o národnosti americké, jakkoli příslušníci unie severoamerické patří nejrůznějším národnostem a z nich nejvíce národnosti anglické. I Maďari v témže smyslu mluví o svém politickém národu. V národnostním jejich zákoně prohlašují se všichni státní občané v politickém směru za jediný národ. Mluví se tam také o národnostech: „Všichni občané vlasti, ať náleží jakékoli národnosti, jsou rovnoprávními členy tohoto národa.“ [Výrazu „národnost“ užívá se tu ve významu kmenu, ne ve smyslu vlastnosti národa. V témže smyslu mluví o národu a národnostech — maďarské, srbské, slovácké, rumunské — také Eötvös.***)]

*) Zur Frage der letzten Volkszählung. Stat. Mitteil. S. 279.

***) Das Recht der Nationalitäten. S. 289, 301.

****) Die Nationalitätenfrage.

V § 29. téhož zákona prohlašuje se také Chorvatsko, Slavonie a Dalmacie za politický národ.

Toto přehlížení protiv mezi národností a státní příslušností a zaměňování této onou není správné. Treba vědomí státní příslušnosti bylo sebe intensivněji vyvinuto, není tím ještě prokázáno, že nestává národnostních rozdílů ve státě. Treba francouzsky mluvící Švýcar pokládal se předem za Švýcara, jest přece co do národnosti Francouzem, neboť mluví francouzsky a mohl by se státi Švýcarem teprve tehdy, kdyby zmizela u něho tato výrazná známka duševního společenství s národem francouzským a kdyby osvojil si řeč švýcarskou — které ovšem nestává. Řekne-li někdo: Jsem Švýcarem, Američanem, — jak se o to *Sax* opírá,**) prohlašuje tím své státní občanství, ne národnost!

Ani o národnosti americké či severoamerické nelze mluvit. Kolonisté evropští a potomci jejich podržují svou národnost potud, pokud podrží známku její, řeč. Poangličili-li se průběhem generací zapomenuvše řeči původní, stávají se členy národnosti anglické, jejíž jazykem mluví, ale ne národnosti americké, která neexistuje, protože řeč její nestává.***) Nelze také mluvit o národu švýcarském a pod., nýbrž jen o lidu, spojeném státním svazkem švýcarským.***)

Jak stalo se, že vědomí státní příslušnosti přehluší a snad umlčí vědomí národnostní?

Každý z obou celků odlišných, jakými jest stát a národ, pojí příslušníky své totožností jistých interestů. V této kollisi zájmů může přesvědčení o prospěchu materiálním, který kyne jednotlivci ze svazku státního, zvláště vyniknouti nad morální vědomí národnostní.

*) Die Nationalitätenfrage. S. 10.

***) Tak i *Mohl*, jenž praví (str. 343), že národnost bělochů v Severní Americe daleko ještě není vytvořena a nesplynula v odlišný celek. — Jaká směs různých národností žije v Unii, viděti na př. z posledního statistického výkazu obyvatelstva města Chicaga. Obývá je celkem 1,207,535 lidí. Z toho jest rozzených Američanů anglicky mluvících 292,463, Němců 384,958, Irčanů 215,534, Čechů 53,209, Poláků 52,756, Francouzů 12,963, Rusů 9977, Angličanů 33,785, Švédů 45,877, Norů 44,615, Škotů 11,927, Vlachů 9921, Dánů 9891, Kanadčanů 6989, Holanďanů 4912, Maďarů 4827, Rumunů 4350, Řeků 688, Švýcarů 2735 (tři národnosti švýcarské tu nelišeny), Walesanů 2966, Číňanů 1217, Belgičanů 582 (totéž jako u Švýcarů), Španělů 297, ze Západní Indie 37, z Vých. Indie 28 a obyv. z ostrovů Sandwichských 31. Při tak hlubokých roznostech obyvatelstva zejména řečí se lišícího možno mluvit o jednotné národnosti americké, která jazyku nemá? Není v světě — němých národů! Jako nelze mluvit o kanadské národnosti, ale jen o francouzské a anglické národnosti v Kanadě rozšířené, nelze mluvit o národnosti severoamerické.

****) A contrario národa (Nation) jako přirozeného celku, který objímá příslušníky téže národnosti bez ohledu ku hranicím státním, naznačujeme lidem (Volk) souhrn osob spojených týmž státním svazkem bez zřetele k různostem národnostním. Lid jest tedy pojmem státoprávním, národ kulturním. Terminologie není tu ustálena, zejména u nás není zvykem užívati výrazu „lid“ v tomto smyslu, spíše se lid a národ stotožňují, jakkoli již *Riegrův* slovník naučný (srv. článek „národ“) doporučoval pro německý pojem Volk užívati výrazu lidu. Francouzové a Angličané užívají slov těch ve významu opakém. Jejich people a ppeople značí náš národ, naopak nation rovná se německému Volk. Latinská natio a italská nationalità totožny jsou zase s pojmem národa.

Co jiného napomáhalo Římanům při odnárodňování Gallie, Iberie atd.? Nebyla to jen vyšší kultura římská, byly to i materiální prospěchy, jež podmaněným z romanisování kynuly. Jak hrdým byl takový barbar, když vida bídu svého národa, mohl se slouti občanem římským, občanem toho kolosu státního, jenž objímal všecken známý svět. Stav se občanem vystupoval ze svazku obecního, sprostil se jeho břemen a mohl dosíci čestných i výnosných úřadů státních. Barbar ten možná mluvil ještě svým jazykem, ale vědomí národnostní utonulo v nadšení státoobčanském.*)

Dnes také Severoameričané nepovažují se za Angličany, Brity. Vykorišťování anglickou koloniální politikou bylo v minulém století vzpruhou jejich separatismu, a sebeobrana, materiální prospěch z odloučení kynoucí vedly k tomu, že státoprávně odtrhli se od země mateřské. Aby však vytvořili národ s vlastní řečí, k tomu už nedospěli.

Někde opět ve státech národně smíšených utuchují boje národnostní, když každému národu dostalo se v ústavě zaručení bezpečného rozvoje a ochrany — jako ve Švýcarech a z části aspoň v Belgii. Kde není třeba denně „s horkým čelem“ v zápas se pouštět, tam také utichá nadšení a vědomí národnostní, a zájem obyvatelstva přenáší se na pole všeobecných zájmů státních.

Ve všech těchto případech jest to tedy za příznivých poměrů vyvinuté vědomí státní kohaerence, jež budí v lidu přesvědčení o totožných interesech, vždy hlouběji zakořeňuje se v generacích budoucích a lid všecken jako jednotlý celek víže. Zjev takový jest štěstím pro stát a jeho rozvoj, ale tím ještě nejsou setřeny rozdíly národnostní.

Síla jejich objevila by se zejména, kdyby poměry se změnily a interesy jednotlivých národností byly probuzeny, zejména kdyby stát národnostně smíšený jako Švýcarsko chtěl potlačit některou z rovnoprávných řečí nebo kdyby vůbec stát zahynul.

Jaká moc jednotného ducha pojila stát římský! Ale přišla doba, kdy stará státní idea pozbyla přitažlivosti a zase se objevovaly přirozené rozdíly a zájmy národnostní. Rozdělení říše ve dvě polovice národní, římskou a řeckou to ukazuje a bylo také počátkem konce mohutného druhdy státu. Kolik protiv národních třeba v rouše romanisovaném zbylo při rozpadnutí jeho!***)

Nejsou to však jen vyličené momenty soudržné, jež budí v lidu vědomí politické jednoty. Leží již v povaze státu, že přispívá k dosažení životních úkolů svého lidu, zaváděje stejné právní řády a instituce a obepínáje pevnou organizací celou bytost státní, budí v lidu vědomí společných politických osudů a zájmů. Ale toto vědomí státního společenství, tato politická národnost trvá a klesá se státem a není

*) Srv. *Kremer* str. 27 a násl.

***) Také v Turecku bylo snem některých státníků ze školy „jeune Turquie“ vytvořiti jednotnou nation ottomane ze všech různých národů říše. (Srv. *Kremer* str. 151.) Ale zůstalo to jenom snem — rovněž jako snaha mluvit o národnosti rakouské, k níž kladli základy již Marie Teresie a Josef II.

vedle národnosti jako vlastnosti celku přirozeného bez ohledu ku státu se vytvořivšího ani odůvodněna ani oprávněna. Neklade se tu přirozeně také váha na řeč, ale mluví se o národnosti — vícejazyčné.*) Základem její jest státní příslušnost, již přece nelze s národností stotožňovat, jak vyplývá nejen z toho, že každý stát zahrnuje různé národnosti, ale i z vlastní její podstaty. Neboť co jest státní příslušnost?

Zákonodárství každého státu stanoví podmínky, za nichž někdo stává se jeho příslušníkem, t. j. osobou, jež ve veškerých poměrech svých jest státu podrobena**) (protivou ku cizincům, kteří jen v některých poměrech státní moci podléhají) nabývajíce zároveň jistých práv a povinností ve státě.

Naproti tomu jest národnost vlastnost přirozená, pozitivním právem teprv nevytvořená, jež poutem duševního společenství obepíná příslušníky národa. Národ nemůže uděliti svým členům zvláštních práv, dává jim jen řeč svou, ani povinnosti, vyjma povinnosti morální, jež každého vízí k celku, z něhož se zrodil. Národ podroben jest suverainní moci státu, tento upravuje právní poměry národnostní, naopak zase národ má více síly duševní než stát obepínáje kulturním svazkem své příslušníky, třeba v různých státech byli osazeni.

Na jedné straně pouhé společenství kulturní, přirozený svazek řečí, na druhé stát s celým aparátem své moci a těsným politickým uzavřením a organizací. Stát a národ jsou útvary různé podstatou, jejichž kruhy se nekryjí, ale přece v sebe zasahují.

Ku srovnání národa a státu se ještě vrátíme.

Literatura politické národnosti a vědomí národnostního.

Nebude snad od místa, přihlédneme-li nyní k jednotlivým definicím politické národnosti, jak v literatuře se jeví. Při tom všimnouti si třeba i těch, které náležitost vědomí vůbec ku platnosti přivéstí chtějí. Prvním, jenž povýšil vědomí na konstitutivní znak národnosti, byl *Eötvös* (*Die Nationalitätenfrage* a ještě dříve v *Herrschende Ideen*). Před ním a ovšem i po něm zejména němečtí spisovatelé spatřovali podstatu národnosti ve dvou znacích: společném původu a rodu. *Eötvös* (*Nat. Frage* S. 12.) praví: *Wir müssen als besondere Nationalität jede Volksgesamtheit anerkennen, in welcher das Gefühl ihrer besonderen Personalität erwacht ist* („Volk“ neužívá tu ovšem k označení lidu státního). *Mancini* (*Diritto internazionale*, Napoli 1873) vypočítává jako konstitutivní elementy, jež přispívají k vytvoření národnosti: zemi, raču, řeč, dějiny, zvyky, zákony, náboženství, připouští však, že i když některého z nich se nedostává, neb i když všechny

*) *Gumplowicz*, *Das Recht der Nat. u. Sprachen* S. 299, 300.

***) Srv. *Gareis*, *Allgemeines Staatsrecht* S. 141.

chybějí, že pouhé vědomí narodnostní (Coscienza della nazionalità) dostačí, aby narodnost založilo. Oněm momentům teprv toto vědomí dodá životního dechu. M. stojí tedy ještě jednou nohou ve starší teorii uznávaje původ, řeč a p. za základ narodnosti, ale nemůže si vysvětlit jinak změny narodnosti assimilacním processem vznikající než stanovením požadavku vědomí. Ku definici Eötvöse přiklonil se zejména *Keleti* (Qu'est ce que la Nationalité? p. 8) označuje narodnost za pocit obdobný náboženskému: La nationalité n'est pas autre chose qu'un sentiment, analogue à celui de la religion, s'alliant au patriotisme qui anime tout l'individu et pouvant dependre aussi du libre choix, aussi bien que la patrie; ce n'est qu'un sentiment sur lequel réagissent l'appartenance, la naissance ou descendance, les caractères des races et tout ce qui en depend, et qui, tendant à se manifester, comme la religion le fait par ses dogmes et ses cérémonies, se sert de la langue comme instrument de ces manifestations. Touto definicí však narodnost není vyčerpána, znáť K. mimo to ještě jednu narodnost — politickou, již zakládá státní příslušnosť. Co se této týče mohou Uhři prý jen jedinou narodnost pro svou zem připustiti. Jako by pro Uhry měl existovat jiný pojem narodnostní než pro ostatní! Jenom jeden pojem druhový jest možný, stanoví-li spisovatel několik druhů narodnosti, ukazuje jen, že se chce vyhnouti obtížím stanovení všeobecného pojmu narodnostního a chce jen kasuisticky rozhodovat. Tak *Bidermann* mluví o narodnostní politické, duševní a tělesné (Srv. Gumpłowicz S. 269.) *Neumann* zná dokonce čtyři formy narodnostní. Narodností jest mu 1) souhrn svéráznosti národa nebo kmenu (tedy vlastní párodnost), 2) souhrn svéráznosti obyvatelstva státního, 3) souhrn příslušníků téhož národa neb kmenu, 4) příslušníků téhož státu. Takovým způsobem ovšem možno vyhověti všem, ale tím ještě není řečeno, co narodnost vlastně jest! U *Gumpłowicze* rozhodnou je pro narodnost stát a vědomí. Ve svém „Filosofickém státním právu“ str. 42 praví, že stát vytvořil národ z kmenů! Napřed spojil tyto v lid a potom v morální jednotu národa. Narodnost pak jest souhrnem zvláštností lidu! Znaky její jsou řeč a předechozí společenství státní. Praví-li (str. 43), že pojem narodnostní jest kolísavý a neurčitý, platí to zajisté nejvíce o jeho definici, neboť má na zřeteli stále jen nationalisující působnosť státu a dle tohoto idealu konstruuje své pojmy, jež neodpovídají realním poměrům a nehodí se na všechny případy. Ve druhém spise (Das Recht d. Nationalitäten S. 289) definuje zase narodnost: Dieselbe ist eine durch ein gemeinsames Staatswesen hervorgebrachte und geförderte Cultur- und geistige Interessengemeinschaft, die sich nicht immer und nicht nothwendig in einer gemeinsamen Sprache auszudrücken braucht. Klade-li takový důraz na stát, jenž vytvořil narodnost (274), pak jest správně mluvit na př. o narodnosti rakouské (jakkoli na str. 46 ve Philosoph. Staatsrecht vyslovuje se zase proti ní), švýcarské, belgické. Řeč mu obtíží nedělá, praví, že jsou narodnosti — vícejazyčné! (299, 300). G. je také proti tomu, aby se u kmenu mluvilo o narodnosti jeho, má se mluvit jen o zvláštnosti kmenové, a nechce kmenům

přiznat stejného práva s národy; ostatně i mezi národy činí rozdíly jich oprávnění dle duševní moci. Celá jeho theorie jest teorií moci, jakkoli v praxi chce být spravedlivým a třeba neuznával rovnoprávnosti (277), jest pro stejnou ochranu všech (279). Hned však potom, jakoby se lekl důsledků vyhrazuje státu právo potlačovat narodnosti, je-li to v jeho interessu, a to už proto, že i středověký stát tak činil! Warum sollte der moderne Staat anders handeln? ptá se. Zdá se, že jasnosť a důslednosť nemohla by se označiti jako přednosť těchto názorů. *Kremer* (Die Nationalitätsidee u. d. Staat S. 91) stotožňuje úplně národ s lidem: Eine Nation ist das zu einem selbstständigen Staate gewordene Volk. Mísí také výrazy Volk a Nation v různém smyslu. Tak rozeznává v Rakousku národy: německý, italský, rumunský, srbský od lidu maďarského, českého, slovenského! Snad bylo by na čase, aby terminologie narodní se ustálila! *Sax* (Die Nationalitätenfrage) ukazuje, že nelze vědomí označit za znak narodnostní (str. 7), ale v definici jeho toto vědomí přece našlo místa: Wir verstehen unter Nationalität jenes gewaltige sociale Band, welches sich um Millionen von Menschen durch die Gemeinsamkeit einer Anzahl von Momenten, theils natürlicher theils cultureller Momente, schlingt dadurch, dass diese nähere Uebereinstimmung, diese Gemeinsamkeit jenen Massen zum Bewusstsein kommt — (str. táž). *Schaeffle* různí tři stupně narodnosti: fysickou, linguistickou a politickou. (Bau u. Leben d. soc. Körpers I.) a označuje narodnost za „wandelbares Erzeugniss der geschichtlichen Periode“ (III. str. 89) dokládaje, jak nejprv byla základem její čistá krev a stejný původ, pak jednota territoria, až vypsěla v kulturní společenství. To však zajisté nevyklučuje, abychom ve všech dobách minulých neoznačili řeč za znak narodnostní, když chceme již při prvotních kmenech o narodnosti mluvíti. Dle naší definice jest vždy ještě možno přihlížeti ke druhým konstitutivním činitelům, tedy k jednotě krvi a k race, jež přírodním kmenům těmto byla vlastní. J. St. *Mill* spatřuje podstatu narodnosti v živém kohaerenčním principu mezi členy státní společnosti. O Renanovi již prve promluveno. Proti požadavku vědomí vyslovuje se zejména *Neumann* (str. 66 a násl.)

Z Čechů pokládá dr. *Šolc* (Národnost a její význam str. 9) narodnost za vědomí pospolitosti živě sourodých týmž jazykem mluvících a definuje narodnost jako „onen zvláštní duch národa, který jest výsledkem věkovitého historického a politického rozvoje jeho, jenž se jeví zevně zvláštním jazykem narodním, zděděným od pokolení na pokolení“ (str. 385). Také prof. *Čelakovský Jaromír* v cit. své řeči přidržel se znaku vědomí. Neschází nám ani představa politické narodnosti. Šlechtný Frant. *Sláma Bojenický* ve svém „Osvědčení faráře chraštického stranu toho, má-li se vyučování německé uvéstí do škol českých“ (Srv. článek říd. Eman. *Tonnera* v Musejniku r. 1877: „Obrana jazyka českého na školách obecných“) mluvě o tom že „narodnost (česká) musí mizeti rozerváním kmene českého na 2 větve různých jazyků“ představuje si národ český jako jednotu politickou, jež v Čechách zavírá v sobě „větve“ českou a německou. Prof. *Pražák* proti tomu definuje narodnost

jako „souhrn osob jisté území obývajících, které mají společný jazyk a společný rod“, dokazuje, jak neoprávněným jest vedle státu pojem politické nebo teritoriální národnosti. Podobně dr. *Mattuš* (Hist. právo a nár. str. 26) spatřuje v řeči a původu stejném znaky národnosti. Prof. *Masaryk* (Sbor. histor. 1883 str. 41) píše: Že jazyk jest značným činitelem národnosti moderné, nelze upříti a mělo by se tedy určit, jak a v jaké míře.

Stát a národ.

Stopujme dále srovnání národa se státem, jež počali jsme již na str. 27. Najdeme u obou celků zjevy příbuzné i společné.

Národ a lid státní jsou produkty dějin, ale oba vytvářily se pochodem různým. Nenáhlym a zdlouhavým processem, v němž vyvinulo se společenství kulturní, vznikl národ, byl to psychologický rozvoj, jenž uvnitř lidstva se vytvářel.*) Naopak lid předpokládá založení státu, proces politický.

Lid i národ zaujal jisté teritorium, a hranice obou v sebe zasahují, třeba nikdy se nekryly úplně. Neměla idea národnosti té absolutní síly tvořivé, aby ryze národní státy zplodila. V minulosti rozhodovaly při tvorbě státu přirozené hranice, duch výbojný a vítězný války, sňatky mezi knížaty, dědictví atd. Teprve zejména v tomto století povznesla se myšlenka národnosti k síle státoporné. Spojena jest Itálie, Německo, Rumelie s Bulharskem, ačkoli nebyly tím ještě vytvořeny státy čisté národní, poněvadž státními jich příslušníky jsou také členové národnosti cizích.

Ve starověku shledáváme se s ryze národními státy jen v Egyptě a židovském státě. Dnes v Evropě mohlo by se jako o čisté národní státě mluvit snad jen o Portugalsku, v Asii o Japanu. Jakkoli Francie tak jest jednotná a silná, má v Bretagnii keltický kmen, který udržel dosud svou řeč, rovněž má na jihozápadě Basky, již až do Španěl zasahují, na Korsice jest vládnoucí řečí italština. V Itálii udržely se zbytky albánské a slovanských národností, v Rusku sídlí vedle Němců i Finnové, Esthové a Lettové nehledě k velmi četným různostem národnostním a náboženským na Kavkazě a v Rusku asijském, Německo má živly polské, vendické, dánské, francouzské, ve Švédsku jsou též Lappové a Finnové. V Anglii mizí ovšem nyní národnost irská, poněvadž Irové přijali spisovný jazyk anglický, takže t. zv. irská otázka není otázkou národnosti, ale státoprávní event. agrární.

Národní stát je vlastně tedy ideálem,**) neboť netoliko že ve státě

*) Srv. Bluntschli, Allg. Staatslehre I. 92.

***) Mluvíme o národním státě aspoň tam, kde jedna národnost je ve státě v převážné většině, tvořící hlavní základ lidu, tak u státu ruského, italského, francouzského a p. Opak jest stát smíšený — Rakousko, Švýcarsko.

smíšený jsou různé národnosti, bývá i táž národnost rozčleněna namnoze v různé státní útvary. Němci jsou také příslušníky Švýcarska, Rakouska, Ruska, elementy francouzské má zase Německo, Švýcarsko, Belgie a p. Aby hnutí národnosti tyto všechny zlomky v celek spojilo, musilo by prve porušiti existenci příslušných států, ale nehledě k tomu je vůbec fyzicky nemožno provést toto sloučení, ježto národnosti zlomky nejsou soustředěny v kompaktních massách, ale bydlí roztroušeně smíseny jsouce s jinými národnostmi a prostupující je, jako zejména jeví se to v německých osadách na Rusi.

Při tvorbě států nerozhoduje dosud jedině moment národnosti, ale celá směs důvodů geografických, historických a politických, a výslednici všech těchto sil jest uzavření národa v příslušnou formaci státní. Nemá tedy myšlenka národnosti absolutní síly státoporné.**) Niemeně při mocném proudění duševního společenství, jež předem v naší epoše vždy těsněji národy pojí, nelze pochybovati, že idea národnosti, jež osvědčila se již býti rozhodným činitelem při sjednocovacích snahách Itálie a Německa, bude i příště velmi důležitým faktorem při utváření států a že spojení kulturní, jež přirozenou cestou se vyvinulo, bude se snažit dokonat svazkem státním.

Neboť jest jakési vzájemné působení mez státem a národem. Nelze popírati význam státu pro národnost jako zase důležitost národnosti pro stát.

Jest to znakem oprávněného egoismu a projevem sebevědomé síly, že cílem snažení vyvinutého národa je vytvoření státu národního. Snaha ta jest zcela vysvětlitelná. Moderní stát s vyvinutou svou organizací jest nejpůsobivějším k tomu, aby pouta morální jednoty, jež národ pojí, upevnil svazkem státním, on také může nejspíše fedrovati rozvoj národa a vydatným způsobem přispěti k sledování jeho kulturních snah.

Jde se však v tom směru příliš daleko, když se tvrdí, že stát vytvoří novou národnost a řeč. Buď musí tu již býti národnost, a stát ji potom rozšiřuje, zvelebují a jiným kmenům vnucuje, anebo stát jest jen rámcem, v jehož hranicích dokonává se proces vytvoření zvláštní národnosti smíšené z různých jiných národností, jako dalo se ve Francii, Španělsku atd. v době středověkého mísení, (ale tu jest nová národnost výsledkem přirozeného procesu, kterým rozdílné národnosti v jednu splynuly) — ale nikdy nevytvoří stát novou řeč, národnost!

S druhé strany jest opět vážným interessem státu, aby boje národnosti nerozřvaly jeho život. Tam, kde stát nemůže se opírat o pevný svazek národní jednotnosti a není také jiného momentu, který by různosti národnosti mírnil, jest pouto státní příliš volným a jednotu lidu příliš mechanickou, takže mnohdy jenom vnější moc a síla udržuje jeho trvání.**) Jednotlivé národnosti celky neúčastní se tu státního života se

*) Patrně to na příkladě velmi blízkém. Český stát neobmezil se jen na příslušníky české národnosti, zahrnoval rovněž Němce, a nynější tužby státoprávní mají na mysli stát v téže formě národnostně smíšené.

***) Srv. *Kremer* str. 167, *Sax* 14.

zájmem obětavým, blaho státu není blahem jejich, a zachovávají se pasivně vůči moci státní. Mechanická tato moc není pak zajisté povždy dosti mocným pojítkem, aby různorodé živly dovedla v jednotě udržeti ve chvíli, kdy činitelé rozkladní působí živěji než činitelé soudružní. Tak zahynul stát římský, když pobledla sláva jeho legií, proto neudržely Španěly svých nizozemských a italských držav.

Slovo sv. Štěpána: Unius linguae uniusque moris regnum imbecille et fragile est mohlo míti potud oprávněnost, pokud síla národního ducha nepropukla, a hodila se dobře jen na poměry uherské, kde kulturní a státní společnou řečí byla latina, pod jejíž příkrovem protivy národnostní nevnikly.

Stát a národ jeví i v tom směru kus společné povahy, že jsou celky organickými, třeba ne ve smyslu stejném.

Na organickou povahu státu upozornila zejména škola historická, a tím padl mechanicko-matematický názor o státu, dle něhož vůle státní byla jakýmsi mechanickým souborem vůle jednotlivců a u něhož jenom čísla byla rozhodnými, a názor atomistický, který zase tak jednostranně k jednotlivci přihlížel, že na celek zapomínal. Historická škola ukázala, že jako obraz není nahodilým nahromaděním barevných částic, není také stát pouhým agregátem individuí, naopak že vyvíjel se historicky zařízen byv s právními svými institucemi dle svérázných vlastností a převšedčení lidu. Přední repraesentant její Savigny*) označuje stát jako tělesnou podobu duševního společenství lidu, jako organický zjev lidu.**)

Stát se tedy vyvíjí, a to dle individuality lidu a dle jeho potřeb se upravuje.

Ještě v jiném směru jeví se organická jeho povaha. Jest sice celkem, ale přece rozčleněn jest v různé orgány, jež vykonávají v harmonickém souladu jeho funkce — jest organisován, a to tím způsobem, že jeví jednotu ideální, projevuje vlastní, jednotnou vůli a vykonává panství své, přivádí tuto vůli k platnosti. Gareis***) mluví o organismu státním, pokud uskutečnění státní vůle na různé orgány jest rozděleno a liší tento organismus od organisace státní, která se jeví v uskutečnění panství jeho.

Stát jest právní osobou veřejného i soukromého práva, jest subjektem moci souverainní.

Touto právní osobou jest stát i v absolutních monarchiích. Proto nelze souhlasiti s *Bluntschliem*, †) který tvrdí, že o osobnosti státu lze

*) Označuje-li Savigny vzrůst práva z vědomí lidového za znak organismu státního — praví na př. (*System des römischen Rechts* str. 14). „Ve společném vědomí lidu žije právo pozitivní“ — platí to zajisté jen ohledně původního práva trestního a obyčejového a dlužno tuto větu omeziti zásadou, že všechno právo jest pozitivní.

**) Tato historická škola stotožňuje namnoze lid s národem. Tak *Puchta* (*Gewohnheitsrecht* I. S. 134) považuje mimo to společný původ za znak národa praví: Pojem lidu má přirozený základ společného původu (*Abstammung*).

***) *Allgemeines Staatsrecht*, S. 33.

†) *Allg. Staatslehre*, I., S. 23.

mluvit jen u lidu svobodného a jen v civilisovaném státě — na nižších stupních vývoje že kniže si ještě představuje, že jen on jest osobou a stát jen oborem jeho panství (*L'état c'est moi*). Ale ani samovládece není subjektem moci státní jako jím není lid v moderních monarchiích ani republikách, nýbrž vladař i lid jsou jen s u b s t r á t y moci státu, který jediný jest její subjektem a stát smrtí absolutního panovníka nezachází a nevytvoruje se znova v osobě jeho nástupce.*)

Stejně nesprávné jest, když *Bluntschli****) stotožňuje v vůli lidu s vůli státní. V právním smyslu neprojevuje stát zákonodárstvím nic jiného než právě vůli s v o u, t. j. vůli ideálního, živoucího celku státního, na niž sice mají v moderních státech vliv repraesentanti lidu v komorách a sněmovnách, nebo dokonce v t. zv. bezprostředních demokratiích na př. v referendu lid sám, ale vůle projevená jest jen vůli státu, neboť i v bezprostředních demokratiích rozhoduje vůle hlasující většiny, tedy vůle části lidu a platí za vůli státu jenom a až tehdy, když nabyla formy státoprávně předepsané, t. j. hlasováním přesně upraveným. Vůle lidu mohla se tu před tím projevovati ve veřejném mínění způsobem sebe srozumitelnějším — za vůli státu přece neplatí.

Jako pak není vůle lidu vůli státní, není zase naopak vůle státní vůli lidovou, jak snaží se *Gumpowicz*****) tímto zvláštním způsobem dokázati: „Jako lid vytvoří se převážnou vůli jednoho kmenu, jako tato převážná vůle vůli státní se stane, tak repraesentuje také za trvání státu vůli lidu!“

Vedle státu jest také národ organickým celkem, ale ne právně upraveným, nýbrž jen organismem přirozeným. Jeho řeč, písně národní, mravy a všechny stránky jeho národnosti vyvinuly se ze svérázného jeho povahy a vytvořeny jsou duchem jeho. Duch národní si přizpůsobuje a nově utváří i cizí živly z řeči, názorů a p. národů jiných. Právě tento poslední zjev t. zv. intussuscepce, jež v tom záleží, že cizí, v organismus vnikající živly tento pronikají a vytvářejíce se v novou formu z vnitřka na venek mezi ostatní známky jeho se řadí, je rovněž zjevem jeho organické povahy.

Národ jest jednotou, ale jen přirozenou, pojí všechny své členy, ale jen svazkem kulturním.

Jest celkem organickým, ale ne organisovaným, právně organisovaným. Proto není právní osobou a subjektem, který svými orgány vůli projevuje.

Mluví se ovšem namnoze o národu jako právní osobě (*Mancini*), ale k tomu jest především zapotřebí ustanovení pozitivního práva, jež by pojem národa definovalo, zájmy jeho stanovilo, vůbec právní osobu konstruovalo a zřídilo jeho orgány, jež by jménem jeho jednaly a inte-

*) *Srv. Gareis*, S. 28.

**) *Allg. Staatslehre*, I., 98.

***) *Philosoph. Staatsrecht*, 41.

ressy jeho hájily. A takového ustanovení nikde dosud není.*) Vždyť zákon ani neuvádí, co jest národ, co kmen, co národnost! Jenom § 2. osnovy národnostní z r. 1871 uvádí jako známku národnosti řeč a původ.

Pokud scházeti bude národům organisace právních osob, lze mluvit o ochraně jejich jenom pokud se jedná o jednotlivé jejich členy, jenom o ochraně individuí, nikoli národnosti jako celku.***) A přece teprve tímto povýšením národa na osobnost právní dospěje se k vlastní a pravé ochraně národnostní, neboť má-li se někdo touto ochranou ve vývoji své individuality chránit, není to jednotlivý státní občan, ale jest to celá národnost!

O celém oboru právní ochrany národnostní, rovnocprávnosti, státní řeči a p. pojednáme v oddílu druhém.

Změna národnosti. Zjištění národnosti při sčítání lidu.

Obrátiti jest nyní zřetel k jiné otázce: ku změně národnosti, o níž již z části při mísení řeč jednáno.

U individuí i celých mass společnosti platí věčně působivý zákon assimilací. Člověk ani národ nevyvíjí se v tom směru, jak by jej k tomu pudily vnitřní v něm dřímající síly duševní, ale podléhá vlivu vnějších, materiálních příčin, jež přivádějí jej ve styk se sousedem. Čím více se uzavírá, tím spíše zůstává originálem a podržuje zvláštnosti svého „já“, čím více se stýká, tím více se odcizuje.

Na vývoj národů působí nejrůznější momenty přizpůsobovací, nejen duševní jako společné náboženství, ale i materiální: historické osudy, geografická poloha, sňatky a jiné příčiny, o nichž výše již promluveno. A jest snad dobře tak, neboť kdyby život vyvíjel se jen pod dojmem vnitřních sil, nerušen jsa zasaháním střídavých momentů vnějších, vyvíjel by se příliš jednotvárně!

Národové se navzájem přizpůsobují. Ale náraz zevního vlivu bývá někdy tak mocný a prudký, že assimilace končí smrtí slabšího. „Nic není trvalého než změna, nic stálého než smrt,“ praví *Börsae*. Slabším a podléhajícím národem nebývá však vždy ten, kdo počtem jest menší, zejména když proměna národnosti nebyla dokonána mečem a krví. U Řeků použito bylo těchž romanisujících prostředků jako u jiných podmaněných národů, římské magistraty i u Řeků jen latiny užívaly, ale přece udržela Řeky v převaze jich kultura, která tak rozpínavou sílu jevila, že i vzdělané třídy samého vítězného Říma znenáhla duchem řeckým prosákla.

*) O návrhu zákona českého z r. 1871, jenž ustanovil pro obě národnosti zákonodárné orgány ve sněmovních kurích, uznává je za osoby právní, bude jednáno v 2 oddílu.

**) Srv. předn. prof. *Pražáka, Ulbricha*: Das Staatsrecht der öster-ung. Monarchie, str. 58., *Šolce*: Národnost a její význam, str. 444. a násl., který soudí jinak.

A nikoli vnější síla, ale kulturní stav a vyvinutý duševní život národní, rozvoj domácí literatury, vědy a umění jest s to, aby i počtem slabší národy udržel, aby se neodnárodnily!

Jako národ i jednotlivec se odcizuje národnosti.

Kdy možno říci, že individuum neodcizilo se ještě národnosti, a kdy zase jest mluvit o změně její?

Národnost jako zjev objektivní trvá zajisté potud, pokud individuum zachovalo si znak její: řeč. Pokud jednotlivec mluví řečí původní, neztratil národnost, třeba změnil své přesvědčení a vědomí národnostní.

Člověk nerodí se jako osamělý atom všehomíra, jest členem přírodou a historií vytvořeného celku národního, jehož společenství projevilo se nejdůrazněji tím, když přisvojil si největší jeho statek duševní: řeč. Řeč, kterou projevuje myšlenky a záhyby duše, kterou žije člověk moderní, která jest podstatnou částkou celé jeho bytosti, jest až příliš význačným znakem pouta, které ho spojuje s národem, z něhož se zrodil.

A jest vždy jenom jedna řeč, která toto pouto charakterisuje! Třeba mluvil více jazyky, odliši přece každý svou řeč mateřskou od ostatních. Mateřskou řečí projevoval poprvé dojmy duševní, ona jest mu řečí přirozenou, řečí, jež se s ním zrodila a s ním vyrostla, všecny ostatní jazyky, jimiž mluví, jsou — naučenými. Proto dobře rozeznává francouzský Bask, ač je nadšeným státním příslušníkem Francie, svou rodnou řeč od francie jako řeči naučené, třeba touto tak plynně mluvil jako mateřštinou.

Řeč mateřská jest tedy pravidelně kriteriem národnosti jednotlivcovy a zůstala by znakem její povždy, kdyby vnější vlivy, o nichž svrchu jsme mluvili, nezanášely jednotlivce často v poměry, kde národnost, recte řeč jeho se stírá a jiné ustupuje. Tu lze mluvit o změně národnosti, ale jenom potom, když jednotlivec zapomněl řeč mateřskou. Přestal býti členem vlastního národa a nabývá nové národnosti, — té, jejíž řeč si osvojil a jež řeč jeho mateřskou zatlačila. Změny národnostní jeví se však pravidlem teprve v příštích generacích; případy, kdy jednotlivec zapomene ve svém žití řeč mateřskou, jsou dosti řídkými a dala by se tu národnost jeho úředním vyšetřením snadno zjistiti.

Tu octli jsme se u otázky zjištění národnosti u individua, jak se provádí zejména při sčítání lidu.

Praxe sčítací není po většině upravena dle zásad vylíčených, spočívá především na usnesení mezinárodního kongressu statistického v Petrohradě z r. 1872, které pro súčasné státy má mítí závazné moci. Kongress uvádí mezi podstatnými momenty, jež dlužno vyšetřiti (renseignements essentiels): la langue parlée, dále Origine, le lien de naissance et la nationalité.*)

*) Připomenouti hned dlužno, že kongress pojímal národnost ve smyslu francouzském a užívaje slova nationalité myslil proto spíše na státní příslušnost než národnost v našem smyslu. Také *Schürmer* (Gedanken über die Durchführung der nächsten Volkszählung in Oesterreich. Stat. Monatschrift 1878. S. 153) pře-

Tato langue parlée byla jednotlivými státy různě překládána: jako řeč obcovací, obvyklá, rodinná nebo i mateřská. Rusko, Itálie a Srbsko vyšetřovalo „řeč, kterou individuum mluví“, Prusko „řeč mateřskou, je-li jiná než německá“, Švýcarsy „převládající řeč domácnosti“, Rakousko „řeč obcovací“, při čemž v instrukci sčítací jako obcovací označena byla ona řeč, které každý v obyčejném obcování užívá!

Nebudeme v této příčině v jednotlivostech sledovati statistickou litteraturu, která jest dost četná. Dotýkáť se většinou stanoveného již pojmu národnosti.*) Stačí snad ukázati k tomu, že langue parlée svádějí k nedorozuměním a vystihujíc moment nepodstatný jak kdo obvykle mluví neb nucen jest mluvit — nehodí se ku zjištění národnosti.

Povinností státu jest však zajisté, aby zjistil národnostní poměry svého obyvatelstva a seznal tak nejen různosti jazykové, ale konstatoval také moment, se kterým mnohé zákonodárství spojuje jisté právní účinky, na př. povinnost ku zřízení národní školy, žije-li v obci jistý počet dětí určité národnosti školou povinných.

Rodinná řeč ku zjištění národnosti nedostačí, neboť mnohdy rodiče jsou různých národností, otec německé, matka české, a v rodině mluví se oběma jazyky, kterými mluví i děti. Jaká jest tu řeč rodinná? Jaká jest dále řeč rodinná u duchovních, vojáků, osob nemanželských?

Při zjišťování národnosti rovněž dlužno vyloučiti moment vědomí národnostního, který beztoho přesně nedá se zjistiti. K zajímavým důsledkům přivádí tuto teorii vědomí národnostního Keleti.***) Práví, že národnost jest duševní moment, k jehož vědomí třeba jistého stupně kultury, pročež nevzdělaná vrstva lidu nemá vědomí národnostního. Nicméně prý i nevzdělaný rozumí rozdílům kmene, račy a národa, třeba dobře práva národnostní nechápal. Proto je při sčítání možný dvojný případ. Buď stojí někdo na tak nízkém stupni vzdělání, že národnostní pojmy nejsou mu jasny, a pak prohlásí se za Slováka, Srba atd., aneb jest s to, aby lišil kmen od račy a národa a dle toho přízná národnost (rozumí se politickou: uherskou, jež se stotožňuje s maďarskou) — vyjma snad jen některé malkontenty polovičaté intelligence z různých národností. Dle Keletiho tedy vzdělanec prohlásí se vždy za Maďara, nevzdělaný dá se zapsat za Slováka, Srba, Rumuna! Keleti je také pro

kládá proto slovo nationalité v onom usnesení obsažené výrazem „Staatsangehörigkeit“. Též na kongressu v Londýně r. 1860 prohlásil chef fran. statistického oddělení, Legoyt, že Francie nemůže ve Francii uznati leč francouzskou národnost, a mluví-li část Elsassanů německy, že tím se vysvětluje, že se ještě zcela — nepřizpůsobili. Na petrohradském kongressu hlasovali a rozhodovali však zástupci velkých států a národů, ne národů „ovládaných“, čímž lze vysvětliti mnohé jeho usnesení.

*) Srv. cit. řeč. prof. Čelakovského, Gumpłowicz: Das Recht d. Nationalitäten 247 a násl., Böckh: Der Deutschen Volkszahl u. Sprachgebiet, Keleti: Zur Frage der Volkszählung S. 297. Fickerovo pojednání v Memoires de la Commission permanente du Congrès international de Statistique de le St. Petersbourg str. 203 a násl.

**) Zur Frage der Volkszählung.

řeč rodinnou, dokládaje cynicky, že zjistí se tím pokroky maďarisace, a to bude prý „nejvyšš interessantní.“

Nesprávně jest dále, pokládá-li se zjištění národnosti za individuální právo jednotlivce, takže tento příznáním svým sám konstatoje svou národnost. Nehledě k tomu, že každý prohlásí národnost dle subjektivního názoru a politického přesvědčení, takže národnostní moment vůbec správně ani nelze zjistit, otevírá se tím způsobem brána libovůli jednotlivce, který přihláse se k jisté národnosti může na ostatní její příslušníky právní břemena uvaliti, jako je při zřizování školy možno. (Pražák.) Ostatně již vyšetřovací zásada celé řízení správní ovládající k tomu nutí, aby i národnost jako každá jiná skutečnost faktická byla zjištěna úředním vyšetřením řeči mateřské. Mluví-li individuum řečí touto dosud, jest prokázána jeho národnost.

Netřeba se obávati technických obtíží, jež by v tomto směru povstaly. Při nynějším stavu věci řeč mateřskou nelze zjistiti a rozhodovala by tu zase jen libovůle jednotlivce, jež by jakoukoli řeč mohl prohlásiti za mateřskou. Ale není možno, aby hned v útlém věku dítěte zjištěna a poznamenána byla jeho řeč mateřská, což by potom pozdějšímu vyšetřování bylo důležitým podkladem?

Jest zajisté již na čase, aby stát vážně věci se ujal a pokusil se o zjištění tak důležitého činitele veřejnoprávního, jakým jest národnost. Zjištěním jazyku obcovacího mnoho se nedokáže, kdyby však stát přes to stále na něm lpěl, zdálo by se patrně, že úmyslně zavírá oči, aby nepoznal skutečný národnostní poměr svého obyvatelstva.

Jak zjevně, také statistické zjištění národnosti souvisí se stanovením pojmu jejího.

Jest národnost pojmem moderním?

Tvrdivá se namnoze, že národnost jest teprve pojmem moderním, zejména v tomto století se vyvinuvším (Eötvös tvrdí tak v „Herrschende Ideen“, kdežto v „Nationalitätenfrage“ praví, že ve všech historických dobách se jeví; za moderní pokládá ji také Renan, Gumpłowicz, Rüdiger a j.)

S tím však nelze souhlasiti, neboť národnost jako souhrn svérázných vlastností národních vznikla zároveň s národem — charakterisovaly ji individuální zvláštnosti národní — a od té doby provází jej neustále. Tolik však jest na věci pravdy, že v historii jeví národnost stopy, zejména tehdy, když mocné hnutí, nadšení vlastenecké, vědomí národnosti zmocnilo se národa neb jistých jeho vrstev a projevilo se činem vnějším. Pro rozvoj a intenzitu hnutí národnostního má tedy přesvědčení a vědomí o národnosti význam rozhodný. (Tím ovšem není vyvráceno, co stále tvrdíme, že vědomí není znakem národnosti, neboť tuto nesluší s hnutím národnostním stotožňovati.) Ale i s vědomím národnostním

setkáváme se ve všech dobách. Zejména se vznikem států národních vzplály rozdily národnosti, neboť jimi nejspíše vznikla protiva mezi národy, kteří různou řečí mluvili a různé bohy ctili.

Prvním historickým státem národním s vlastní literaturou a uměním byl Egypt — ale národně nejchauvinističtějšími byli bez odporu Židé, u nichž zášť proti cizincům zvyšovalo zejména náboženství. Když podjali se zoufalého boje s Římem, jenž je chtěl utlačit, tiskli mince s nápisy: „Svoboda Sionu“, „V roce svobody Israelu“. „Skoro moderně,“ praví *Kremer**) „zni tento pyšný hlas národní neodvislosti, kdyby jména Sion a Israel nepřipomínala, že leží mezi naší dobou a onou událostí více než sedmáct století. Všecky vznešené city a myšlenky, jež ještě teď člověka šlechtí a nadechnou: vlast, svoboda, neodvislost, zděděné náboženství pronikaly žiravým ohněm onen malý národ v Palestině. Ale ani největší ctnosti: sebeobětování pro vlast, šílené povrhování smrtí — nepomohly pranic malému, hrdinnému národu.“

I u jiných asijských národů jevila se moc národnosti myšlenky. Proti partské cizovládě vzniklo v Persii tak rázné hnutí, že Partové byli vyhnáni a domácí rod Sasanovců k vládě byl povolán, písmo řecké, dosud obvyklé, odstraněno a místo něho zavedeno domácí písmo perské, mince raženy se symbolem národního kultu: s hořícím oltářem.***) Jak výrazně projevoval se tu duch národnosti!

Řeky, jakkoli silné u nich byl vyvinut politický partikularismus, přece slíla vždycky jednota národní v celek, když s barbary válka počala a, jak již dotčeno, kultura jejich udržela jim národnost i když stali se provincií římskou. V tomto římském státě svrhovaný centralismus velice fedroval rozvoj národnosti latinské, přece však nepřizpůsobil zcela cizí národy, přetvořil je sice, učinil z nich namnoze statečné občany římské, ale řeči jejich nezánikly — i jazyk latinský vzal v provinciích proměnu a vytvořil s domorodými i pozdějšími germanskými živly řeči a národnosti nové.

Vědomí národnosti i u starých Slovanů se jevilo. Byzantský císař *Lev* píše ve spise „*Tactica*“ o Slovanech: „Milují svobodu a nechtějí proto ani říši se podrobiti, ani poslouchati, pokud osazení byli na druhém břehu dunajském. Když pak později sem přišli a přinuceni byli se podrobiti, chtěli poslouchati jen svých krajanů. Raději dopustili, aby krajané zle s nimi nakládali, než aby Římanů byli poslušni a dle jich zákonů žili.“

Idea národnosti srostla zejména s vývojem našeho národa. Jak *Palacký* uvádí, jeví se v dějinách našich jeden zákon základní, z kterého plynou všechny ostatní zjevy jeho života dějinného: spor Slovanstva s Němectvem a Římanstvem.

Již básník rukopisu zelenohorského horlí: „Nechvalno nám v Němcech iskat pravdu, u nás pravda po zákonu svatu.“ Také píseň „Svatý Václave“, složená brzy po smrti jeho (*Štcl*, str. 75), zejména ve druhé sloze: „Rozpomeň se na své plémě, nedej zahynouti nám ni budoucím“ —

*) Str. 14.

**) *Kremer*, str. 15.

je důkazem vřelého citu národnostního. To jsou snad první známé projevy národnostního vědomí v naší historii.

Vývoj národnosti myšlenky ve středověku a novověku tu sledovati nehodláme. Z českých spisovatelů přihlížel k němu zejména Dr. *Šolc* v cit. svém spise, k němuž tu odkazujeme. Chtěli jsme jen ukázati, že hnutí národnosti není moderní, ale že se s ním setkáváme hned v prvních dobách historických.

III.

Idea národnosti.

Národnosti rozdily vzplály zejména v tomto století mocnou intenzitou. Není v historii období, kde by nebyly vynikly, ale nelze přece popírati, že nikdy nejevily většího vlivu na činy lidské než ve věku devatenáctém, kdy především v národním utváření států zanechaly stopy výrazné. Jako by hluboká elementární síla byla se v národech probudila, která zvláštností jich zásadním, jež „žádná moc zničití nedovede“, propůjčila oživujícího dechu, který trány kácel a státy národní zbudoval neb aspoň národ udržoval v neochabujícím boji za pojištění jeho bytosti!

Idea národnosti jeví se nám dnes — v cílech svých — v různých formách. Buď má ráz státotvorný: přiznává se jí úkol, aby spojila národ v různých státech rozdrobený ve stát národní — jako stalo se z části aspoň v Itálii a Německu —, neb aby národu ve státě cizím uzavřenému byla zajištěna autonomie a zvláštní postavení státoprávní, nebo jedná se tu jen o zabezpečení rozvoje národního tím, že ve státní ústavě mají býti národům podány záruky rovnoprávnosti, zejména řeči národních.

Někdy pojímá se idea národnosti ve smyslu ještě širším. Mluví se o ní nejen u národa, touž řečí mluvícího, ale i u celků národních, jichž jazyky jsou spřízněny. Tak mluví se o myšlence slovanské. Ve spřízněnosti jazyků slovanských jeví se i příbuznost duševní, jež je základem oné národnosti. Váči tomu nelze zase popřítí, že dlouhodobý, samostatný historický vývoj každého národa a zvláštní jeho řeč i literatura, jsou příliš mocnými separatistickými činiteli, aby tato duševní jednota aspoň v menším okruhu spřízněných národností mohla zevně zjevití se v jednotě spisovného jazyka — tím méně pak, aby snad jevila i sílu státotvornou. Zůstalaf i snaha Ludivita Gaja, který myšlenku slovanské příbuznosti aspoň v malém rozměru t. zv. illyrismu chtěl realizovati, jenom platonickým snem, ač záměr jeho byl podporován vyukajícími duchovními hodnostáři i vědeckými akademii.

Jakým způsobem se stalo, že idea národnosti v různých svých formách nabyla právě v tomto století takového významu, že mluví se o ní jako o vůdci jeho myšlence, jež v sebe vssává ostatní idey?

Zárodek k velkolepému její rozvoji byl položen v době, kdy velká revoluce francouzská provolala lidská práva a souverainitu lidu. Nehodláme tu probíratí právní otázku, pokud pojem souverainity lidu jest správný.*) Dlužno jen konstatovat nepopíratelný vliv, jakým přispěla k uvědomění národnostnímu.

Jak osvěžující vzpruhou pro veškeren život veřejný byla nová myšlenka tato vůči všeobecně dosud rozšířené praxi a theorii o absolutním, vrchnostenském státě, kde vladař se státem se stotožňoval a kde lid byl jen passivní, ovládanou massou bez nároků na účastenství ve vládě a kontrolu její, bez nároků na samosprávu! Byla to nová atmosféra, v níž pučela nejprve politická svoboda a později rozkvetla idea práv národních, neboť třeba souverainita pojímána byla nejprv ve smyslu politickém, oživila přece sebevědomí národních celků, rozehrála jich touhu po sebeurčení a individuálním vývoji a spolu s ideou rovnosti zplodila myšlenku rovnoprávnosti národů.

Carnot prohlásil absolutní právo sebeurčení národů: „Každý národ má nezrušitelné právo, aby žil v odloučení, líb-li se mu tak, nebo se spojití s jinými, chtějí-li tomu prospěchy společné. My Francouzové neznáme jiných panovníků než národy; nechceme panování, ale bratrství; nevidíme na celém povrchu země než lidi, kteří jsou jako my bytostmi s rovnými právy!“

Také Robespierre hlásal právo všech národů ku svobodě, z nichž jeden druhému navzájem má pomáhati, právě tak jako činí občané téhož státu. „Kdo potlačuje jeden národ, praví, jest nepřitelem všech ostatních.“

Netvrdíme tím, že by revoluce byla splodila moderní ideu národnostní. Ona předem k individu u přihlížela, obdařila je politickými právy a jen nepřímým, vyličeným pochodem působila na mohutné vzplanutí myšlenky národnostní ve století devatenáctém.

Ještě v ústavách francouzských z r. 1791—1793 (v čl. 25—28) a z r. 1795 (čl. 17) nejsou lišeny výrazy *peuple* a *nation* a užívá se jich ku označení veškerenstva občanů (universalité des citoyens), tedy zcela ve smyslu Rousseauovy státní theorie, který základ státu spatřoval ve společnosti jednotlivců, kteří se ve stát dobrovolně spojili bez rozdílu, zda jeden národ tvoří či jen zlomky jeho jsou.**)

Dědic revoluce, Napoleon, málo dbal práv národních. Jako každý světovládcé ignoroval zvláštnosti pokořených národů a dbal jen o státní uniformitu. A právě v tomto rozporu mezi a práv svobody revolucí proklamovaných vynikala vždy živěji myšlenka jednoty národní. Právě za Napoleonova panství v Německu rozvinul se tam národnostní ruch. Když vláda jeho dostoupila vrcholu, přednášel tam Heeren „o tom, jak zachovati národnost přemožených národů“***) a státník svobodný pán Stein, publicista Arnd a filosof Fichte (Reden an die deutsche

*) Srv. *Gareis* str. 56, *Bluntschli*, *Allg. Staatslehre* I. str. 565 a násl. O theorii její *Rousseau*, *Le contract social* I. III. Ch. 1.

***) Srv. *Bluntschli* tamže 71.

****) Srv. *Gumpłowicz* (*Das Recht d. Nation*) str. 37.

Nation) rozdmýchovali společně myšlenku národní, až vzplála zejména v osvobozovacích bojích r. 1812 a 1813 a posléze v zámku Versailleském triumf jednotného Německa slavila.

Také v Rakousku zejména od posledního decennia století minulého mohutněly snahy národnostní jako reakce ducha Josefinského. Zejména již korunovační sněm uherský r. 1790 žádá od Leopolda II. přestění řeči mateřské, Srbové naléhají v adrese svého kongresu z téhož roku na utvoření národní federace všech Srbů rakouských a zřízení srbské dvorské kanceláře, současně odstraňují Maďari němčinu jako řeč úřední a již r. 1792 usnáší se říšský jich sněm na čl. 7., dle něhož každý Uher, který na veřejném učilišti v Uhrách vyučuje, má se maďarštině naučiti, poněvadž vláda zamýšlí po několika letech žádati znalost maďarské řeči od každého veřejného úředníka uherského. Rovněž v českém sněmě r. 1793 ve zvláštní petici trpce a důrazně si stěžováno na utiskování české řeči.*)

Od doby francouzské revoluce počíná tedy nová epocha živého rozvoje myšlenky národnostní v Evropě.

Byla to ještě jiná příčina, jež vedle hesel rovnosti, svobody a souverainity lidu, pomáhala její rozkvětu. Byl to pokrok, jaký v kultuře učinili evropští národové.***) Jako individuum ve vzdělání duševním pokračující vždy k živějšímu vědomí své personalitě přichází, tak i u národů vývojem kulturním vzrůstá se pocit duševního společenství a vyvíjí se vědomí individuální osobitosti t. j. národnosti.

Národnostní hnutí objevuje se tu jako zjev na dráze pokračující kultury. Vždyť lidstvo rozdělivši se v tolik zlomků národních nabylo tím nejspíše možností, aby všechny skryté a přirozené síly své dle různých individualit národních k platnosti přivedlo, a národní vývoj nečiní v podstatě nic jiného, než že duševní schopnosti národní projevuje a obohacuje. V národnostním hnutí spočívá ono kouzlo, které pudí každý národ, aby druhý na poli kulturním předstihl. Národnostní myšlenka není tedy zpátečnická, není pádem zpět do středověku a do nižší kulturní epochy, jak se *Sax* domnívá.***)

Svobodný rozvoj a existence jest přirozeným právem každého individua, tím spíše celku národního. Národové musí dýchat, aby mohli žít, jak Bismark řekl. Vzpírá-li se duch národní proti nadvládě druhého kmene a upírá-li tomuto vyšší, privilegované postavení, jest to jen projev téže snahy po spravedlnosti a pokroku, která v minulém století v boji jednotlivého individua proti přednostem privilegovaných tříd se ozvala a zásadu rovnosti prohlásila. Boj o rovnoprávnost řeči jest právě tak spravedlivým a přirozeným, jako celý zápas o práva politická, vždyť jest v moderních státech jen jeho část.†) Kdo jest proti svobodě ná-

*) Srv. *Fischhof*: *Die Sprachenrechte* S. 4., *Gumpłowicz* (*Das Recht d. N.*) str. 30.

***) Srv. *Ëötvös*: *Die Nationalitätenfrage*.

****) Str. 13.

†) Jinak *Kremer* str. 131.

rodů, v něž lidstvo jako v přirozené části se roztrídilo, jest proti svobodě lidstva vůbec.

Příroda nezná privilegovaných národů, jako nezná národů vládnoucích a ovládaných. „Právo národů jest skutečně právo přírody,“ píše *Palacký* v odpovědi své na pozvání do Frankfurtu. „Žádný národ na zemi nemá práva žádati, aby k jeho prospěchu soused sám sebe obětoval, žádný není povinen pro dobré souseda svého sebe sama zapřítí nebo obětovati.“ — Všichni národové, malí i velcí, spadají pod jeden pojem druhový a jako nelze lišiti význam individua dle toho, zda tělesným vývojem druhé převyšuje a snad o několik jednotek váhy více tíží, tak nelze také mluvit o samozřejmé přednosti národů počtem větších a právu jejich na primát.

V historii hledali bychom v té příčině marně jednotvárnosti. Národové rodí se, vyvíjejí a zase klesají, a jimi, menší a prve ovládaní, vstupují na jich místo. To jest právě zvláštností vývoje lidstva, že potud nelze mluvit o smrti národa, pokud ještě jiskra života v něm dřímá! *Schaeffle* praví: „Žádnou národnost, která v pádu svém vytrvá ještě nad bodem mrazu historické stupnice života schopné způsobilosti, nelze pokládati za ztracenu, neboť činiteli každé národnosti jsou buď zvláštnosti typické nebo rozdíly vývojové výše; první chrání proti uniformnímu smísení a sílí národnost, poslední mohou zvýšeným napjetím býti stupňovány.“

Není také cílem myšlenky národnostní panství a nadvláda národa nad národem druhým, jak *Eötvös* (*Herrschende Ideen* str. 51 a 53) praví. *Eötvös* má na zřeteli jen rozpinavost národnostní, extrém, boj silnějšího proti slabému. V tom smyslu této myšlence nerozumíme. Snahy takové musí se přivést v soulad se zásadou spravedlivou, že slabším národům sluší tolik klidného života přát, aby se rozvíjely vedle silnějších. Uvádí-li *Eötvös* příklady, jak jeden národ tyranisoval druhý, není tím ještě nic vyvráceno. Tak také povstala říše vítězného Alexandra, Karla Velikého, Napoleona, nadvláda Říma a panství Germanů — ale nebylo to konečné stadium vývoje lidstva: idea svobody přece nezánikla, hlásila se tak dlouho k právu, až revolucí francouzskou zjednala si náležitý poslechu, a dnes nevrátí se už nikdy doby tyranů — jednotlivců ani tyranů — národů!

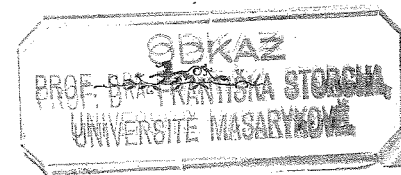
Ten stát není zajisté našim ideálem, kde národové hněvem roznicení stojí proti sobě jako vítěz a přemožení. Jenom tam, kde stát není jednostranným fedrovatelem jedné národnosti, ale ochráncem stejně spravedlivým vůči všem svým rovnoprávným národům, lze mluvit o klidném vnitřním rozvoji a nadějně budoucnosti státní.

Hledáme-li v otázce národnostní ne ducha panovačnosti, ale spravedlivou zásadu rovného práva všem národům a věříme-li v její konečné uskutečnění, netane nám na mysli nespílitelný ideál. Jako příkré druhdy protivy náboženské dnes se rozplynuly v náboženskou toleranci, při čemž ještě nikterak idea náboženská nepozbyla posvátného svého kouzla, tak také náleží zajisté době příští, aby výstřelky vášni a chtíčů panovačných usmířila v harmonii všeobecné rovnoprávnosti národů.

Vždyť všechny ony drsné a extrémní zjevy boje národnostního vůbec, v nichž rozčilený jednotlivec i massy k činům mnohdy nehumánním dají se uchvátiti, nejsou nikterak podstatou hnutí národnostního a nelze je přičísti na jeho účet. Tyto zjevy jsou dílem fanatismu, nikoli nadšení národnostního a jsou stejně chorobnými jako všechny ony výstřelky rozbouraných vášní, které každou ideu na cestě její světem provázejí.

Nevěříme také, že myšlenka národnostní jest jen nahodilou epizodou v historii lidské a že brzy snad již ve věku příštím zanikne. Ukazuje se zejména na směr sociální, který jí potřebuje. Ale jako žádná idea ještě nikdy pojednou nezvítězila, tak také není epochy, jež by byla se vyvíjela pod vlivem jediné rozhodující myšlenky. Národnostní protivy nikdy nezajdou, a jest sice možno, že jiná idea uváže se ve vůdčí roli, ale tím národnostní hnutí nezánikne. Požadavek, aby dětem dostalo se ve škole vyučování v řeči mateřské, aby každý příslušník národa v celé sféře svých národnostních zájmů ve veřejném i soukromém životě ochrany vždy požadavkem nejpřirozenějším, který nezbytně z nezrušitelných rozdílů řeči národních vždy vynikne. A i když práva jazyků budou pojištěna, tu právě na dráze kulturního rozvoje dřímá dosud mocná vzpruha, jež bude národy puditi, aby duševní stránku své individuality vždy šířily a národní literaturu, vědu a umění pěstovaly. Tato dráha kulturního rozvoje nezničitelných protiv národnostních jest zajisté cílem a ideálem národnostní myšlenky!

Tak daleko však ještě jsme nepokročili a v té míře ještě nejsou politické tužby národů ukojeny, aby proud jejich činnosti duševní obrátil se v tuto cestu klidného rozvoje kulturního. Národní společenství jest dosud tak mocným činitelem politickým, že není třeba zvláštního ostrovtipu k poznání, že idea národnostní daleko ještě nepřekročila vrchol svého vývoje a že v Evropě ještě namnoze bude důležitým činitelem státotvorným.



O B S A H :

I. Úvod	1
II. Vývoj národa. Činitelé vedoucí k jeho vytvoření	4
Znaky národa. Definice národnosti	8
Kmen	13
Jest raça a společný původ znakem národnosti?	16
Vědomí národnostní. Politická národnost	23
Litteratura politické národnosti a vědomí národnostního	27
Stát a národ	30
Změna národnosti. Zjištění národnosti při sčítání lidu	34
Jest národnost pojmem moderním?	37
III. Idea národnostní	39
